

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

21. YÜZYILDA TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ:

EKONOMİK DİPLOMASİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH ATA

22131302005

İSTANBUL, HAZİRAN 2024

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

21. YÜZYILDA TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ:
EKONOMİK DİPLOMASI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRAH ATA
22131302005
ORCID NO: 0009-0006-0318-8389

DANIŞMAN
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ YILMAZ TEZCAN

JÜRİ ÜYELERİ
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ YASEMİN KONUKÇU
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ EKREM ERDİNÇ GÜLBAŞ

İSTANBUL, HAZİRAN 2024

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ETİK BEYAN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../ 2024

EMRAH ATA

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans eğitimimim son kertesı olan bu çalışmayı bitirmenin kıvanç ve gururunu yaşıyorum. Öncelikle bu süreçte bilgisi ve görgüsüyle önümü açan tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Yılmaz TEZCAN'a teşekkür ederim.

Ayrıca bu yorucu eğitim sürecinde akademik ortama uyum sağlamamda emeği geçen Doç. Dr. Suna ŞAHİN'e teşekkürlerimi sunarım.

Afrika'ya ilgi duymamı sağlayan, Kongo-Brazavil Büyükelçiliği'nde beraber mesai yaptığım, şahsıma amirlikten daha ziyade diplomasiyi öğrenmem için bir hoca, hiçliğin ortasında yalnız kalmamam için bir dost olan Büyükelçi Sayın Can İNCESU'ya teşekkür etmeden geçemeyeceğim.

Son olarak eğitimin yaşı olmadığını bana defaten gösteren, bu süreçte hep yüreklendiren, benden ilgi ve sevgisini hiç bir zaman esirgemeyen değerli eşim Op. Dr. Rabia ATA'ya ve bu eğitim sürecimin içinde doğarak hayatıma ışık olan, gelecek hakkında umutlarımı yeşerten kızım Ahsen Tomris'e en kalbi duygularıyla şükranlarımı sunarım.

İSTANBUL, 2024

EMRAH ATA

ÖZET

21. YÜZYILDA TÜRKİYE-AFRİKA İLİŞKİLERİ: EKONOMİK DİPLOMASİ

EMRAH ATA

ORC-ID: 0009-0006-0318-8389

Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkilerini güçlendirmeyi hedefleme çabası, özellikle Soğuk Savaş sonrasında belirlenen bir hedef olmasına rağmen, bu hedef ancak 21. yüzyılın ilk on yılında gerçekleşebilmiştir. Bu dönemde önemli ticaret hacmi gelişmeleri yaşanmıştır. Türkiye'nin 90'ların ortalarından 2000'lerin başlarına kadar Afrika ile ticaretle bir ticaret açığı yaşamasının ardından, sonraki dönemde durağanlık ve çeşitli krizlerin etkisiyle bir ticaret fazlası durumuna geçmiştir. Coğrafi ve tarihsel olarak, Türkiye'nin ticareti öncelikle Kuzey Afrika ülkeleriyle gerçekleşmektedir. Afrika'nın Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmindeki payı giderek artmasına rağmen, bu pay Asya ve Avrupa'ya kıyasla önemli ölçüde daha düşüktür.

Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkiler henüz tam anlamıyla gelişmemiş olup, bunun temel nedeni birçok Afrika ülkesinin eski sömürgeler olmasıdır. Ancak, Türkiye'nin Afrika'ya coğrafi yakınlığı, Afrika ülkelerinin tarımsal ve gıda ihtiyaçlarını karşılama konusunda önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu bağlamda, bu çalışma Türkiye'nin Afrika kıtası ile ticaretini analiz etmeyi ve bu ticaret ilişkisindeki fırsatları, tehditleri, güçlü ve zayıf yönleri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu ilişkileri bu çerçevede içinde geliştirmeye yönelik öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Diplomasi, Ekonomik Ortaklık, Yumuşak Güç.

ABSTRACT

TURKEY-AFRICA RELATIONS IN THE 21ST CENTURY: ECONOMIC DIPLOMACY

EMRAH ATA

ORC-ID: 0009-0006-0318-8389

The target of enhancing economic relations with African countries was outlined within Türkiye's vision, particularly after the Cold War, but significant progress in this regard was only achieved in the first decade of the 21st century. This period saw notable developments in trade volume. Initially experiencing a trade deficit with Africa from the mid-90s to the early 2000s, Türkiye transitioned to a surplus position in subsequent years due to stagnation and the impacts of various crises. Geographically and historically, Türkiye primarily engages in trade with North African countries. Despite Africa's increasing share in Türkiye's total foreign trade volume, it remains notably lower compared to Asia and Europe.

Relations between Türkiye and Africa haven't yet reached their full potential, largely due to the colonial histories of many African countries. However, Türkiye's geographical proximity to Africa presents a significant opportunity to meet the agricultural and food needs of African nations. Against this backdrop, this study aims to analyze Türkiye's trade with the African continent, highlighting the opportunities, threats, strengths, and weaknesses inherent in this trade relationship. Additionally, the study offers recommendations aimed at enhancing these relations within this framework.

Keywords: Economic Diplomacy, Economic Partnership, Soft Power.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY BELGESİ.....	i
ETİK BEYAN	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1
1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YUMUŞAK GÜÇ ve KURAMLAR.....	4
1.1.Dış Politika	4
1.2. Uluslararası İlişkiler	4
1.3. Ekonomik İlişkiler	5
1.4. Diplomasi	7
1.5. Yumuşak Güç	8
1.6. Politik Ekonomi.....	9
2. 21. YÜZYIL ÖNCESİ TÜRKİYE-AFRİKA TARİHÇESİ.....	10
2.1. Osmanlı Dönemi ve Sonrasında Türkiye-Afrika İlişkileri	10
2.2. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye-Afrika	12
2.3. Türkiye'nin Afrika Politikası Temelleri	13
2.3.1. Kazan-Kazan Politikası.....	14
2.3.2. Türkiye ile Afrika Arasındaki Uluslararası Zirveler.....	15
2.3.2.1. İlk Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	16

2.3.2.2. İkinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	16
2.3.2.3. Üçüncü Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	17
2.3.2.4. Dördüncü Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	17
2.3.2.5. Beşinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	17
2.3.2.6. Altıncı Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	18
2.3.2.7. Yedinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	18
2.3.2.8. Sekizinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	19
2.3.2.9. Dokuzuncu Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	20
2.3.2.10. Onuncu Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi.....	20
2.4. Türkiye Afrika İlişkilerini Şekillendiren Temel Unsurlar.....	21
2.4.1. Sosyo-Politik İlişkiler	21
2.4.2. Diplomasi Akademisi	22
2.4.3. Kültürel İlişkiler.....	25
2.5. Afrika.....	26
2.6. Kamerun	28
2.7. Türkiye	29
3. TÜRKİYE-AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLER.....	32
3.1. Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerinde Genel Durum.....	32
3.2. Ticari İlişkilerin Gelişme Eğilimi.....	34
3.3. Türkiye'nin Afrika Ülke Gruplarıyla Dış Ticareti	37
3.4. Türkiye'nin Afrika ile Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler	41
3.5. Afrika ile Ticaretin Sektörel Boyutu	41
3.5.1. Tarım Sektörü	41
3.5.2. Sanayi Sektörü	43
3.6. Yapısal Dış Ticaret(Afrika-Türkiye İthalat-İhracat)	45
3.7. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Kıtalar Arası Karşılaştırılması.....	48

3.8. Türkiye-Afrika ilişkilerinin SWOT Analizi	50
3.8.1. Güçlü Yönler.....	50
3.8.2. Zayıf Yönler.....	51
3.8.3. Fırsatlar	51
3.8.4. Tehditler.....	52
SONUÇ VE ÖNERİLER	53
KAYNAKÇA.....	57

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 2.1. İşbirliği için Mutabakat Zaptı ve Diplomatik Uygulamalar Protokolü	24
Tablo 3.1. Türkiye'nin Afrika ile Dış Ticareti (Bin Dolar).....	34
Tablo 3.2. Türkiye'nin Afrika'ya Yaptığı İhracat (Bin Dolar).....	38
Tablo 3.3. Türkiye'nin Afrika'dan Yaptığı İthalatlar.....	39
Tablo 3.4. Tarım Sektörünün İhracat Değeri.....	42
Tablo 3.5. Sanayi Sektörünün İthalatı ve İhracatı	44
Tablo 3.6. Yapısal Dış Ticaret Rakamları ve Oranları(2017-2020).....	45
Tablo 3.7. Yapısal Dış Ticaret (Afrika'nın Türkiye'ye İhracatı ve Türkiye'den İthalatı).....	48

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 2.1. Afrika Haritası.....	28
Şekil 2.2. Kamerun Haritası.....	29
Şekil 2.3. Türkiye Haritası.....	30
Şekil 3.1. Türkiye'nin Afrika'ya olan İhracatı(2017-2020).....	47
Şekil 3.2. Afrika'nın Türkiye'ye Olan İhracatı(2017-2020).....	47

KISALTMALAR LİSTESİ

AFDB : Afrika Kalkınma Bankası

API : Afrika İlerleme Göstergeleri

AU : Afrika Birliği

BSEC : Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

DEİK : Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu

EAC : Doğu Afrika Topluluğu

EU : Avrupa Birliği

FDI : Doğrudan Yabancı Yatırım

GNI : Gayri Safi Milli Gelir

ICC : Uluslararası Ticaret Odası

NGOs : Sivil Toplum Kuruluşları

ODA : Resmi Kalkınma Yardımı

OECD : Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgüt

SSA: Sahraaltı Afrika

TASAM : Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi

TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

TTIP : Trans-Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UN : Birleşmiş Milletler

UNMISS : Güney Sudan'da Birleşmiş Milletler Misyonu

USA : Amerika Birleşik Devletleri

GİRİŞ

Bu çalışma, insanlığın doğduğu coğrafya olduğuna inanılan Afrika'ya, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihten gelen bağlarıyla beraber artan ilgisinin durumunu tespit etmeyi ve Türkiye-Afrika ilişkilerinin geleceğine yönelik bir ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Afrika hem kuzey hem de güney yarım kürede yer alan büyük bir anakaradır. Birden çok deniz ve okyanusa kıyısı olmasından başka Nil ve Kongo gibi uzun ölçekli nehirler sayesinde su kaynaklarına sahiptir. Bunun yanı sıra Afrika, devasa çölleri ve büyük dağları ile yine zengin yeraltı ve üstü kaynakları yanında dünyanın gıda ve suya erişim açısından en yoksun parçası olması bakımından birçok tezatın iç içe geçtiği, gerek sosyo-ekonomik coğrafya gerekse kültürel açıdan eski dünyanın en araştırmaya değer parçasıdır. Kara Kıta olarak adlandırılan Afrika'da dört mevsimin karakteristik etkileri görülür. Bu sayede sayısız bitki örtüsü ve hayvan habitatına ve endemik türe ev sahipliği yapmaktadır. Kara Kıta'nın muhtelif bölgelerinde hâlihazırda çok fazla savaş-iç savaş, çatışma vs. yaşansa da; Afrika'da bir o kadar da tatil, tarım ve sanayi alanları gibi refahın ve huzurun hüküm sürdüğü bölgeler mevcuttur. Kıtanın büyük kısmında süregiden açlık ve sefaletin yanında; abartılı servetlerin ve ölçsüz zenginliklerin bir arada yaşanıyor olması bahsedilen tezatların ne derece vücut bulduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşın yukarıda belirtildiği üzere Afrika bilimsel keşif ve araştırmalar açısından hala bakir bir alan olarak değerlendirilebilir.

Afrika; ilk ve orta çağlarda sadece kuzey kıyılarıyla kıtaya yakın devletlerin ilgisine mazhar olurken, buharın üretimdeki keşfiyle beraber başka bir ifadeyle sanayi devriminden sonra kıtanın bütün alanları tüm devletlerin politik gündem maddeleri arasında deyim yerindeyse en önemli başlıklar arasına girmiştir. Coğrafi konumu, insan kaynağı, yer altı ve üstü kaynaklarıyla Afrika, günümüzde de süper güç olarak tabir edilen devletlerin ve de uluslararası yapılanmaların, kendi nüfuz alanını arttırmak için yarıştığı tabii savaş alanı olarak adlandırabileceğimiz bir durumdadır. Bu yönüyle incelendiğinde Afrika ve Afrikalılar yüzyıllar içinde hep menfi açıdan değerlendirmiş ve istisnai dönemler bir yana bırakıldığında özellikle sömürge döneminden günümüze kadar olan tarihi dönemde Batı açısından ikinci sınıf görülmüştür.

Kuruluş kodlarının en önemli mottolarından biri “Yurtta sulh cihanda sulh.” olan Türkiye’nin dünyanın kalanına olduğu gibi Afrika’ya karşı tutumu da eşitler arası ilişkiler ve karşılıklı fayda üzerinedir. Alman İktisatçı Fritz NEUMARK’ın “Tarihten Türkler çıkarılırsa ortada tarih diye bir şey kalmaz” sözünden hareketle eski dünyanın tüm kıtalarına yayılmış bir milletin halihazırda sözcüsü kabul edilen ve en güçlü devleti olan Türkiye Cumhuriyeti’nin bu mücadele sahasından uzak kalması mümkün değildir. Mevcut konjonktürde Afrika ülkeleriyle siyasi, ekonomik ve askeri iş birlikleri; bunun yanında kıtanın yardıma muhtaç olduğu durumlarda dost elini uzatan ilk ülkelerden olması, Türkiye’nin Afrika ile ilişkileri ne derece önemsedğini göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Bu çalışma üç ana bölümün yanında *Sonuç ve Öneriler* kısmından oluşmaktadır. *Birinci Bölümde*, kavramsal çerçeve ele alınacaktır. Bu, temel kavramların tanımını ve kuramları içermektedir. *İkinci Bölümde*, Türkiye-Afrika ilişkilerinin tarihten gelen kökleri irdelenecektir. Türklerin Afrika’ya ilk girişlerinden Osmanlı İmparatorluğu’nun bu topraklardan geri çekilmek zorunda kalışına; genç Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan soğuk savaş sonuna kadarki politik tutumunu içeren dönemleri analiz edilmektedir. *Üçüncü Bölümde*, günümüz ilişkilerine ışık tutulacaktır. Serbest piyasaya geçişin Türkiye-Afrika ilişkilerini güçlendirdiği gerçeğinden hareketle Türkiye’nin yapısal reformları, sosyal güvenliğe verdiği önemin artması, tarım, enerji ve iletişim özelleştirmelerinin verdiği ivmeyle kurulan Afrika bağlarının rakamsal durumu gösterilmektedir. *Sonuç ve Öneriler* bölümü ise araştırmacının Türkiye Cumhuriyeti Brazavil Büyükelçiliği’ndeki diplomatik mesaisi vesileyle edindiği kişisel gözlemleri ışığında akademik, resmi ve yazılı basın kaynakları incelenerek Türkiye-Afrika ilişkilerini geliştirmek ve Türkiye Cumhuriyeti’nin anılan kıtadaki kazanımlarını sağlamlaştırmak için mevcut durumun analizi ile birlikte tenkit ve tavsiyeleri içerecektir.

Bu çalışmada nitel bir yöntem uygulanmıştır. Araştırmacının odak noktası içerik analizi üzerinedir ve aynı zamanda konuyla ilgili mevcut literatür değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ikincil veri analizi kullanılmıştır ve bunun temeli Türkiye ile Afrika arasındaki ilişki üzerine yoğun bir araştırma yapmaya dayanmaktadır. Açık kaynaklardan erişim imkânı kısıtlı olan bilgiler için Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Ekonomi ve Maliye Bakanlığı ve Türk Hava Yolları gibi

kurum/kuruluşlardan alınan veriler incelenmiştir. Ampirik yöntemler, kurumsal araştırmalar ve istatistiksel analizler kullanılmıştır. Analizlerin daha anlaşılır olması için çalışmada çok sayıda tablo, harita ve şekillerden yararlanılmıştır. Araştırmada Türk dış politikasının resm belgeleri, makaleler, raporlar, yazılı basın kaynakları ve hem Türkiye'nin hem de Afrika'nın web sitelerinde duyurulan haberler kullanılmıştır.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE: YUMUŞAK GÜÇ ve KURAMLAR

1.1 Dış Politika

Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkiler, dış politikanın güçlendirilmesi açısından bir yol olarak kabul edilmektedir. Her ulus, dış politikasının güçlü ve etkili olmasını sağlamak için çaba harcar ve Türkiye de bu konuda geri kalmamıştır. 21. yüzyılda Türkiye'yi geçmiş yıllarla karşılaştırdığınızda, ülkenin dış politikasının çok genişlediği fark edilir. Bu duruma örnek olarak, Türkiye'nin Afrika'daki ve dünyanın diğer bölgelerindeki varlığı gösterilebilir. Bu bağlamda, birçok akademisyen dış politika ile ilgili çeşitli tanımlar ortaya koymuş olsa da, tüm tanımların ülkelerin diğer ülkelere karşı davranışı üzerine odaklandığı görülmektedir.

Dış politika, bir devletin uluslararası ilişkilerini belirleyen ve yönlendiren politika ve stratejilerin bütünüdür (Uysal, 2022). Bu politikalar, bir devletin diğer devletlerle olan diplomatik ilişkilerini, uluslararası örgütlere katılımını, savaş ve barış gibi konulardaki duruşunu, uluslararası ticaret politikalarını ve uluslararası alanda diğer devletlerle olan etkileşimlerini kapsar. Dış politika, bir devletin ulusal çıkarları, değerleri, tarihi deneyimleri, coğrafi konumu, ekonomik durumu, askeri kapasitesi ve iç politika dinamikleri gibi birçok faktörden etkilenir (Ataman, 2016).

Dış politika, devletlerin uluslararası alandaki etkileşimlerini yönlendiren bir dizi temel unsura dayanır. Bu unsurlar arasında ulusal güvenlik, ulusal çıkarlar, ekonomik hedefler, siyasi değerler ve ideolojiler bulunur. Bir devletin dış politikasını şekillendiren faktörler arasında iç politikadaki dinamikler, halkın beklentileri, siyasi liderlerin tercihleri ve uluslararası sistemin yapısal özellikleri de vardır (Baharçiçek, 2013).

1.2 Uluslararası İlişkiler

Uluslararası ilişkiler, devletler arası ilişkilerin incelendiği ve analiz edildiği bir disiplindir. Bu disiplin, devletler arasındaki siyasi, ekonomik, askeri, sosyal ve kültürel etkileşimleri ve bu etkileşimlerin dinamiklerini incelemeyi amaçlar. Uluslararası ilişkiler, devletlerin yanı sıra uluslararası örgütler, uluslararası sivil

toplum örgütleri ve uluslararası şirketler gibi aktörler arasındaki ilişkileri de kapsar (Kutlu,2023). Uluslararası ilişkiler disiplini, çeşitli teorik yaklaşımlar kullanarak uluslararası sistemin işleyişini anlamaya çalışır. Bu teorik yaklaşımlar arasında gerçekçilik, liberalizm, yapısal işbirlikçilik, feminist teoriler, eleştirel teoriler ve post-yapısalcılık gibi çeşitli akımlar bulunur. Her bir teorik yaklaşım, uluslararası ilişkilerin temel dinamiklerini ve devlet davranışlarını farklı bir açıdan açıklar (Daban, 2017).

Uluslararası ilişkilerin ana konuları arasında uluslararası güvenlik, uluslararası ticaret ve ekonomi, uluslararası hukuk, uluslararası çevre politikaları, insan hakları, küresel yönetim, terörizm, savaş ve barış gibi konular bulunur (Bakan, 2018).

Uluslararası ilişkiler disiplini, devletler arasındaki ilişkilerin yanı sıra uluslararası toplumun genel yapısını ve evrimini de inceler. Bu çerçevede, uluslararası ilişkiler disiplini, devletlerin egemenlik hakları, ulusal çıkarlar, uluslararası normlar, işbirliği ve çatışma gibi konulardaki etkileşimlerini ele alır (Kutlu, 2023).

Sonuç olarak, uluslararası ilişkiler disiplini, uluslararası sistemdeki aktörler arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve anlaşılması için önemli bir çerçeve sağlar ve dünya siyaseti, ekonomisi ve toplumu üzerinde derinlemesine bir etkisi vardır(Kalkan, 2017).

1.3 Ekonomik İlişkiler

Ekonomik ilişkiler, ekonominin alanından türemiş olup para, gelir, harcamalar ve servetin yönetimini içerir. Ekonomi, bir hükümetin serveti dengelemek ve dağıtmak için uyguladığı politikaları içerir. Öte yandan, ekonomik ilişkiler, bireyler, gruplar veya devletler arasındaki servetin dağıtımı, tüketimi ve üretimi ile ilgilenir. Türkiye ve Afrika arasındaki ilişki, ticaret, mal ve hizmetlerin dağıtımı ve yatırımları içererek ekonomik ilişkileri örnekler.

Ekonomiyi servetin dağıtımı, üretimi ve tüketimi üzerine odaklanan bir konu olarak tanımlamakta mümkündür (Doğangün Yasa, 2017). Ekonomi terimi, evin yönetimi ve idaresi anlamına gelen Yunanca kökenli bir kelimedir. Ekonomik modeller, politik ekonominin geniş alanının 19. yüzyılda ortaya çıkmıştır.

Ekonomik ilişkiler, kıt üretim kaynaklarına ilişkin farklı seçimlerin analiz edilmesine ve açıklanmasına odaklanan bir bilim olarak tasvir edilir (Öztürk,2014). Ekonomik ilişkiler, bireylerin ve toplumların kaynaklara dair seçimlerini inceleyen, üretim, dağıtım ve tüketimi göz önüne alan bir çalışma olarak kabul edilir. Ekonomi, mikro ve makroekonomi olarak sınıflandırılır; makroekonomi bir ulusun veya dünya ekonomisinin, mikroekonomi ise belirli sektörlerin, evlerin, endüstrilerin ve şirketlerin davranışlarıyla ilgilenir (İienstitü, 2020).

Türk Dışışleri Bakanlığı'nın "Türkiye Ekonomik Görünümü" başlıklı raporlarına göre, Türkiye dünya genelinde 18. büyük ekonomi olarak sıralanıyor ve Avrupa'da 7. sırada bulunuyor. 2004 yılında GDP'si yaklaşık 800 milyar dolar olarak kaydedilen Türkiye'nin ekonomik büyüme oranı 2008 ve 2009'da 2002 ve 2007'deki başarıların oldukça altında gerçekleşti. Ancak, ekonominin zorluklarına rağmen, 2010'da %9,2'lik ve 2011'de %8,5'lik bir büyüme oranına ulaşıldı. 2002-2014 yılları arasındaki genel ortalama büyüme oranı %4,9 idi ve 2010-2014 yılları arasında %5,4'lük bir artış yaşandı. 2015'in ilk 9 ayında Türkiye'nin ekonomisi %3,4 büyüdü ve kişi başına gelir 2014 yılında 3.500 dolarlık bir seviyeden 10.404 dolara çıktı. Türkiye'nin 2016-2018 Dönemi Orta Vadeli Programı'ndaki ekonomik büyüme hedefi 2016 için %4,5, 2017 ve 2018 için ise %5'tir (Euronews, 2022).

Türkiye, dış ticarete başarılı bir performans, nitelikli ve rekabetçi işgücü, genç nüfus, reformist ve liberal yatırım iklimi, gelişmiş altyapı, düşük vergi oranları ve büyük iç pazarı sayesinde yabancı yatırımcılara geniş fırsatlar sunmuştur. Türkiye, ticaret faaliyetleri ve doğrudan yabancı yatırım konularında benzersizdir ve Avrupa, Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Orta Afrika gibi birçok bölgeye bir geçiş noktası olarak hizmet verir (Çalışkan, 2023).

Türkiye Dışışleri Bakanlığı'nın istatistiklerine göre, Türkiye'de faaliyet gösteren aktif yabancı şirket sayısı 46.000'den fazladır ve bunlardan 916'sının temsilcilikleri bulunmaktadır. 2015 yılına gelindiğinde, toplam doğrudan yabancı yatırım miktarı 165 milyar doları aşmıştır. Türkiye'nin bu başarıları, ülkenin öncelikli olarak benimsemiş olduğu özelleştirmeye dayanmaktadır. Türkiye, özelleştirme konusunda ilk on ülke arasında yer alarak dış politikasını güçlendirmek için büyük çaba sarf etmektedir (Güçlü, 2003).

Türk Dışışleri Bakanlığı'nın "Türkiye'nin Ekonomik Görünümü" başlıklı raporlarına ek olarak, Türk iş adamları Türkiye'nin dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, komşu ülkeleriyle ve diğer ulusal ülkelerle iyi ilişkiler sürdürme konusunda aktif bir rol oynamıştır. Türk müteahhitleri, 1972-2015 yılları arasında dünya genelinde yaklaşık 107 ülkede toplamda 8.693 proje başarıyla tamamlamış ve 2002-2015 yılları arasında 276 milyar dolarlık bir değere ulaşmıştır. 2015 yılında Türk inşaat ve mühendislik sektörünün toplam cirosu 193 milyar doları aşmıştır. 2015 yılı itibarıyla, 42 Türk firması en iyi 250 uluslararası müteahhit firma arasında yer alırken, bu sayı 2004 yılında sadece 11 firmaydı (MFA, 2014).

Türkiye ekonomisinin bir diğer önemli yönü ise turizmdir. Türkiye, dünyanın en popüler turistik destinasyonlarından biri olarak kabul edilmektedir. Sadece 2015 yılında 36 milyonun üzerinde turist Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Aynı yılda turizm geliri 31 milyar dolara ulaşmıştır. Yukarıdaki Türkiye-Afrika ilişkilerinden de anlaşılacağı gibi, Türk dış politikasının etkileyici yönelimleri arasında yer almaktadır. Bu ilişkilerin hızı, önceki yüzyıllarda olduğu kadar ciddi ve etkili değildi, ancak 21. yüzyılda önemli bir hal almıştır (MFA, 2014).

1.4 Diplomasi

Diplomasi, Merriam-Webster sözlüğüne göre, uluslar arasında yapılan müzakerelerin yolu ve işleri düşmanlık uyandırmadan yönetme yöntemleridir. Pek çok araştırmacıyı şaşırtan şey ise diplomasinin tüm fikrinin nasıl ortaya çıktığıdır. Diplomasi kelimesi, güven mektubu anlamına gelen diploma kelimesinden türetilmiştir. Bu, erken modern Avrupa'da bir elçinin müzakerelerde yetkilerini belgeleme sistemiydi ve doğrudan bir temsilci veya hükümet temsilcisi olarak hizmet etme yetkisini onaylamak amacıyla kullanılıyordu(Eren, 2021).

Daha önce belirtildiği gibi diplomasinin ne olduğuna dair birçok kavram var, ancak diplomasinin bir varlığı yönetme veya arabuluculuk olduğunu görmek ilginç olacaktır. 21. yüzyılda diplomasi kavramı daha dar bir hale gelmiş ve devletlerin hükümet düzeyinde dış işlerini yönetme süreci olarak kabul edilmektedir. Başka bir deyişle, diplomasi, devletler arasında çıkarlar için samimi bir diyalogdur. Diplomasi anlamını anlamının yanı sıra, başka bir kısa tanım şudur: devletler arasında

müzakerelerin yürütülmesinin sanatı, ittifak, anlaşma ve antlaşmaların müzakeresi gibi (Kocabıyık, 2019).

Diplomasiyi bir devletin başka bir devletle barışçıl yollarla ilişki kurma şekli olarak değerlendirilebilir. Ayrıca diplomasi iç ve dış meselelerin birbirine karışmasıdır. Geleneksel iç ve dış işler arasındaki ayrımın devlet adamları için sosyal bilimcilerden daha az anlam taşıdığını savunmaktadır. Ayrıca, diplomasi medeniyetler arası ilişkileri yürütme ve sürdürme şekli olarak tanımlanır. Daha sonra "medenileşmiş" kelimesini tanımdan çıkarmak ve böylece diplomasiyi devletler arası uluslararası ilişkileri yürütme sanatı olarak yeniden tanımlar (Abdurrahmanlı, 2021).

1.5 Yumuşak Güç

Birçok bilim adamı, özellikle 21. yüzyılda, yumuşak gücü yükselen bir davranış olarak görmektedir. Yumuşak gücün, bir ülkenin diğer ülkeleri etkileme kapasitesine sahip olan ulusal kaynaklarla ilgili olduğunu ve başka ülkeleri etkileme, gündem belirleme ve aynı zamanda olumlu çekicilik elde etme yoluyla sonuç almayı içerdiği de söylenebilir. Gücün kavramının başkalarını başka türlü yapılamayacak şeyleri yapmaya ikna etme yeteneğine odaklandığını belirtmektedir. Gücün ya sert ya da yumuşak olarak sınıflandırılabilceğini söyler. İki araştırmacı arasındaki fark, ilkinin daha çok zorlama üzerine dayanan davranış değiştirme yeteneği iken, ikincisi daha çok ikna ve çekiciliğe odaklanmaktadır (Yıldırım, 2013).

Yumuşak gücün kültürel bir güç olduğu söylenir. Gücün diğer insanların davranışını değiştirme yeteneği olduğuna inanılır. Gücün üç yaklaşımı ortaya koyulur: çekicilik (yumuşak güç olarak kabul edilen), zorlama (sopa olarak kabul edilen) ve ödemeler (havaç olarak kabul edilen). Bu doğrultuda, Nial Ferguson adlı bir İngiliz tarihçisi yumuşak gücü ticari ve kültürel hazineler gibi geleneksel olmayan bir güç olarak değerlendirmiştir. Bir ülkenin yumuşak gücü, dış politikaları, siyasi değerleri ve kültürü aracılığıyla elde edilebilir. Kısacası, yumuşak güç tanımı, bir ulusun veya bireyin, çekicilik ve zorlama veya ödeme yerine, istediğini elde etme yeteneğidir (Özel, 2018).

Yumuşak gücün etki üzerine dayandığını da savunulur. Aynı zamanda yumuşak gücün sadece etkiye dayalı olmadığını, çünkü etkinin kendisinin meşruiyet ile zorunlu olarak ilişkili olmadığını belirtilir. Daha sık olarak, etkinin güçle eşit olduğuna dair bir karışıklık bulunmaktadır. Yumuşak güç kavramının daha çok güç kuralları, özellikleri, özellikleri ve gücü etkili bir şekilde kullanabilmek için iyi bir anlayış tarafından yönlendirilen otonom bir güç formu olduğu belirtilir (Kurtuluş, 2014).

1.6 Politik Ekonomi

Politik ekonomi, ekonomik ve politik faktörlerin küresel düzeyde nasıl işlediği ile ilgilidir. Politik ekonomistler tarafından yapılan araştırmada iki ilgili türü olduğu söylenir. İlk tür, politikanın ekonomik tercihleri nasıl zorladığıdır ve politika tercihlerinin hükümet, sosyal gruplar veya aktörler tarafından yapıldığının farkındalığı ile ilgilidir. İkinci tür araştırma, ekonomik güçlerin nasıl politik tercihleri motive ettiği ve zorladığına odaklanmıştır; bu, oy tercihleri, sendikalar, politik lobiler, bireyler, hükümetler, iç veya dış politikalar ve firmalar gibi faktörleri içerir (Sezgin, 2005).

Yukarıda söz edilenlere ek olarak, günümüzde "devlet" ve "pazar"ın paralel bir varoluşa ve ilişkiye sahip olduğunu ve bu durumun politik ekonomiyi açıkça yarattığını savunulur. Ne devlet ne de pazar olmazsa, politik ekonominin mümkün olmadığını iddia ederler. Bu, başka bir deyişle, politik ekonominin sadece bir devlet ve bir pazarın varlığıyla hayatta kalabildiğini gösterir. Her biri önemli bir rol oynar. Örneğin, devlet ve fiyat mekanizması olmadan, piyasa güçlerinin belirleyici faktörü ekonomik faaliyetlerde olacaktır, bu da bir ekonomistin saf bir dünyasına yol açar. Tam tersine, pazar olmadığında, devlet ekonomik kaynaklarını tahsis etmek zorunda kalır, bu da bir politika bilimcinin saf bir dünyasına yol açar.

2. 21. YÜZYIL ÖNCESİ TÜRKİYE-AFRİKA TARİHÇESİ

2.1. Osmanlı Dönemi ve Sonrasında Türkiye-Afrika İlişkileri

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri, yüzyıllar öncesine dayanan köklü tarihe ve kültürel bağlara sahiptir. Bugün Mısır olarak bilinen Tulunidler, 9. ve 10. yüzyıllarda Türkler tarafından kurulan devletlerden biriydi. Kuzey Afrika'daki kolonyal genişleme, Osmanlı İmparatorluğu tarafından engellenmiştir; aynı şekilde Doğu Afrika'da da. Bu durumun net bir örneği, 16. yüzyılda, Osmanlı Donanması'nın Seydi Ali Reis komutasında Zanzibar Adası'nı işgal etmeye çalışan güçlere karşı adanın savunucusu olarak hareket etmesinde görülmüştür (MFA, 2022).

Türkler tarafından oluşturulan diğer ilişki, bugün Mali olarak adlandırılan Timbuktu krallığıyla olmuştur. Ayrıca, bir diğer ilişki de Kanem İmparatorluğu ile kurulmuştur ki bu, günümüzde Kuzey Nijerya, Çad, Nijer ve Kuzey Kamerun'un topraklarını kapsayan bir imparatorluğun yeri idi. Türk halkının hafızalarında, Kuzey ve Kuzeydoğu Afrika ile ilişkiler daima canlı ve özel bir alan olmuştur. Türkiye, Afrika ile ilişkilerinde onu bir bütün olarak görmemiştir. Kuzey Afrika'yı Sahra Altı Afrika ile eşit tutmamıştır. Daha çok ilgisi Kuzey Afrika'ya yöneliktir (Güzel, 2023).

Türkiye, Libya, Mısır, Cezayir ve Tunus gibi bazı Kuzey Afrika ülkeleri ile güçlü ilişkilere sahipti ve bunun nedeni, bu ülkelerin 15. ve 16. yüzyıl dönemlerinden beri Osmanlı Devleti'nin parçası olmalarıdır. Türkiye'nin Kuzey Afrika ile ilişkileri, iki taraf arasında ortak çıkarlara dayanıyordu. Her iki taraf da Müslüman kökenlere sahipti ve hem Türkiye hem de Kuzey Afrika ülkeleri Orta Doğu'da yer alıyordu. Bu, Türkiye'nin 21. yüzyıla kadar Afrika'ya çok fazla ilgi göstermemesinin bir nedenidir. 21. yüzyılda, Türkiye'nin Afrika'nın çeşitli bölgeleriyle ilişki kurma konusundaki öncelikleri arasında yer alması, ilişkilerin önemli bir hedefi haline gelmiştir. Türkiye'nin Sahra Altı Afrika ile ilişkiler kurma konusundaki ilgisi 19. yüzyılda başlamıştır. Bu, Türkiye'nin Sahra Altı Afrika'ya fazla zaman ayırmamasının bir nedenlerinden biridir. Türklerin bu Afrika bölgesi hakkında birçok olumsuz düşüncesi vardı. Müslüman olmaları nedeniyle, Kuzey Afrika'ya yakın olmanın daha iyi olduğunu düşünüyorlardı (Toprak, 2012).

Türkler, Sahra Altı Afrika'yı, hastalıklar, açlık, kıtlık ve iç savaş gibi birçok olumsuz engelle kaplı, uzak bir destinasyon olarak algılıyordu. Türk halkının bu

zihniyeti, kıtadaki bu bölgeyle ilişkiler kurmanın önünde büyük bir engeldi. Türkiye'de iktidara gelen parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti), Türk Hükümeti ve sivil toplum örgütlerinin çabaları sayesinde, Sahra Altı Afrika'nın negatif imajı değişmeye başladı. Bu negatif imajın kırılmasına örnek olarak, o dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2005 yılında Etiyopya ve Güney Afrika'yı ziyareti gösterilebilir. Çoğu insan, medya ve emekli diplomatlar dahil olmak üzere, bu ziyareti eleştirdi. Türkiye-Afrika ilişkileri üç döneme ayrılabilir. İlk dönem, Osmanlı İmparatorluğu'nun Afrika ile ilişkilerinin kurulduğu dönemden Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'te kurulmasına kadar olan dönemi kapsar. Bu dönemde ilişkiler nispeten sınırlıydı. İkinci dönem, ilişkilerin en düşük seviyede olduğu 1923'ten 1998'e kadar sürer. Üçüncü dönem, 1998'den itibaren Afrika Eylem Planı'nın kabul edilmesiyle başlar. Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi canlanmış ve 2005 yılında yüksek bir noktaya ulaşmıştır. Bugün, Afrika hakkındaki olumsuz algı, karşılıklı kazançlı bir ortaklık ve birçok anlaşmaya dönüşmüştür. Ayrıca, Afrika bugün insan kaynakları, ekonomik ve kültürel fırsatlarla dolu bir alan olarak görülmektedir(Eyriçe Tepeciklioğlu, 2018).

Türkiye'nin Afrika ile tarihsel ilişkileri, Afrika kıtasına coğrafi bir bakış açısıyla incelenerek iyi anlaşılabilir. Kuzey Afrika, benzer dini ve tarihi geçmişler nedeniyle Türk dış politikasının bir zamanlar ana odak noktasıydı. Günümüzde Türkiye, hem Kuzey Afrika'da hem de Sahra Altı Afrika'da dolaşıyor. Türkiye'nin Afrika'ya olan artan ilgisi, medya kapsamı ve akademik alandaki etkileşimlerle güçlü bir şekilde etkilenebilir. Artan araştırma merkezleri, üniversite kursları, bilimsel dergiler, uluslararası konferanslar gibi unsurların tamamı Afrika'ya odaklanmıştır. Türkiye'nin Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu'ya olan güçlü ilgisine rağmen, bu ilgi daha sonra Afrika'ya doğru yönlendirilmiştir. Türkiye, daha büyük hedeflere sahip yeni bir bağışçı ülke olarak hareket ederken, Sahraaltı Afrika ülkeleri ile siyasi ve ekonomik ilişkileri büyük ölçüde yoğunlaşmıştır(Söğütü, 2021).

Mısır, Fas, Tunus, Etiyopya ve Cezayir'in tarih boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun eyaletleri olduğunu ve bu bölgelerin daha sonra Fransa, İtalya ve Birleşik Krallık tarafından ele geçirildiği iddia edilmektedir(Uchehara, 2008). Osmanlılar, bu bölgelerde yaşayan Müslüman nüfusun varlığı ve ayrıca bölgede zengin elmas ve altınların keşfedilmesi nedeniyle bazı Afrika bölgeleriyle yakın

ilişkiler geliştirmiştir. 14. yüzyıl döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nun genişlemesi, bazı akademisyenlerin iddialarına göre, Ümit Burnu'nun ve Güney Afrika'nın keşfi üzerinde dolaylı katkıları olmuştur. Özetle, Türkiye ve Afrika arasındaki diplomatik ilişkiler sadece 21. yüzyılda başlamamıştır, aksine resmi olarak 16. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, Sahra Altı Afrika ülkeleriyle bazı yakın ilişkilere sahipti, ancak maalesef bu yakın temas açıkça ortadan kaybolmuştur. Uchehara'ya göre, bu yakın temasın ortadan kaybolmasının ana nedeninin bir rejim değişikliği olabileceğini savunmaktadır. Ancak, günümüzdeki Türkiye'nin (önceki yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun) eski ilişkilerini Sahra Altı Afrika ve Afrika'nın diğer bölgeleriyle daha güçlü bir hale getirmek için çok çaba harcadığı belirtilmektedir. O, Türkiye ve Afrika arasındaki kültürel ve sosyal ilişkilerin, Osmanlı İmparatorluğu döneminden Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'te kuruluşuna kadar uzandığını vurgulamaktadır (Yeşilmen, 2017).

2.2. Soğuk Savaş Dönemi Türkiye-Afrika

1990'ların Türkiye-Afrika ilişkileri, varsa bile çok düşük bir öneme/sıraya sahipti. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin dış politika tutumu, daha çok müdahale etmeme, ulusal egemenliğe karşı uyanıklık ve batıya yönelik bir politikada şekillenmiş olan Kemalist geleneğe dayanmaktadır. Türkiye, İkinci Dünya Savaşı (II. Dünya Savaşı) sırasında ve öncesindeki politika sistemine sahip olması nedeniyle her zaman herhangi bir çatışmanın parçası olmaktan uzak durmuş ve dış işlerinde tarafsız olmayı ve toprak bütünlüğünü korumayı tercih etmiştir. Türkiye, Soğuk Savaş döneminde Afrika'ya karşı büyük ilgi geliştirmeye başladı ve Kuzey Afrika'ya daha fazla önem veriyordu. Bu ilişkilerin büyümesi çoğunlukla ekonomik ve siyasi terimlere dayanıyordu. Ancak, Soğuk Savaş ikiliğinin koşulları bu ilişkileri şekillendirdi ve tüm kıtaya yönelik garip tarihsel halkın duygusunu kucakladı. Türkiye, Afrika'ya büyük bir tanıma sahipti, ancak nasıl hareket edeceği konusunda uygun araç ve stratejiye sahip değildi (Daban, 2021).

Türkiye'nin Afrika ile ilişkileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'te kurulmasının ardından en düşük seviyeye indiği söylenir. Bu durum, her iki tarafın da iç sorunlarla karşı karşıya olmasıyla ilgilidir. Gerçekten de, Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkileri,

özellikle Kuzey Afrika ile olan ilişkileri, ekonomik ve siyasi bağlarını çeşitlendirmek için gösterdiği yoğun çabalar sayesinde önemli ölçüde güçlenmiştir. Ancak, bu dönemde, Sahra Altı Afrika ülkeleri Türk dış politika gündeminde özel bir öneme sahip değildi. 1970'lerde, Türkiye'nin Kıbrıs Harekatı, batılı müttefikleriyle ilişkilerinde bir engel teşkil etti. Türkiye, Afrika'daki sömürgecilik süreci sırasında sağlam ve sağlıklı ticari, siyasi ve ekonomik ilişkiler geliştirmek için bir fırsatı kaçırdı(MFA, 2011). Özetle, Türkiye'nin Afrika ile güçlü ilişkiler kurma konusundaki ilgisizliği ve net bir strateji eksikliği, Türkiye'nin gündemindeki sorunlardan birini oluşturdu (Özkan, 2010). Türkiye 1998'de başlatılan Afrika Eylem Planı'na dayanarak, Afrika'ya açılmaya başlaması ancak 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Bu girişim, AK Parti hükümeti tarafından desteklenmiş olup, Türkiye'deki çeşitli sivil toplum örgütleri tarafından ciddi şekilde dikkate alınmış ve güçlü destek görmüştür.

2.3. Türkiye'nin Afrika Politikası Temelleri

Türkiye-Afrika ilişkisi, Türk dış politikasının önemli bir odak noktasıdır. Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi Soğuk Savaş döneminden bu yana gelişmeye başladı, ancak Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini güçlendirmek için duyduğu güçlü istek 21. Yüzyılda daha belirgin hale geldi ve bu Türkiye'nin Afrika coğrafyasında mevcut konumunu daha çok görülmesine sebebiyet verdi. Güçlü bir Afro-Avrasya devleti olarak, Türkiye'nin Afrika'ya olan ilgisi sadece geçici sosyal, siyasi, dini ve ekonomik beklentilerle sınırlı değil, aksine güçlü tarihsel ve kültürel yönlerini yansıtan bir değerdir. Türkiye ve Afrika ilişkileri, 2008 yılı Ocak ayında Türkiye'nin Afrika Birliği tarafından Stratejik Ortak ilan edildiği tarihten itibaren büyük ilerlemeler kaydetmiştir. O zamandan 2013 yılına kadar, Türkiye ekonomik ve siyasi ilişkilerini kıtayla güçlendirmiştir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan bir dergide Türkiye ile Afrika arasındaki ilişkilere dair bazı önemli prensipler şu şekilde belirtilmektedir (Tarlanoğlu, 2024) :

(a) Kıta Afrika'ya yapılan ikili yüksek düzeyli ziyaretlerin yeniden güçlendirilmesi yoluyla kapalı bir siyasi ilişki kurmak ve çok taraflı ve ikili görüşmeler aracılığıyla çeşitli Afrika devletlerinin meşru haklarını ve çıkarlarını savunmada bir aktör olarak hareket etmek,

(b) Afrika'nın ekonomik zorluklarının üstesinden gelmeye destek olmak için Afrika'ya yatırım yapmak, insani hizmetler sunmak ve Afrika ile Afrikalılarla ticaret yapmak,

(c) Afrika'daki anlaşmazlıkların barışçıl çözümü için diplomatik teknikleri kullanmak,

(d) Kıta içinde barışı koruma misyonlarına aktif olarak katılmak. Yukarıdakiler, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik genel hedefleridir. Daha spesifik olarak, aynı hedefler Afrika'nın bir parçası olan Kamerun gibi ülkelere de uygulanmaktadır.

2.3.1. Kazan-Kazan Politikası

Türkiye-Afrika ilişkilerini güçlendirmek amacıyla, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, bazı Afrika ülkelerine resmi ziyaretlerde bulunmuştur. Erdoğan'ın ziyaretleri, Türk yetkilileri tarafından Afrika'ya bir "kazan-kazan" gezi olarak kabul edilmiştir (TRT World, 27 Mayıs 2016). Cumhurbaşkanı son zamanlarda Uganda ve Kenya'ya iki resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. Birçok akademisyen ve yetkili, Erdoğan'ın neden Uganda ve Kenya'yı ziyaret etmeye karar verdiğini sorgulamaktadır. Bu soruların cevapları şunlardır: Örneğin, Kenya, Doğu Afrika'nın ekonomik devi olarak kabul edilir.

Başkenti Nairobi, birçok uluslararası şirketin ve kuruluşun merkezini barındıran bir merkezdir. Aynı zamanda Doğu Afrika'da önemli bir siyasi ve stratejik rol oynamaktadır. Kenya Devlet Başkanı Uhuru Kenyatta'nın 2014 yılında Türkiye'ye yaptığı ziyaret, Avrupa'da Devlet Başkanı olarak yaptığı ilk ziyaretti. Ziyaretinden sonra Türkiye ile Kenya arasındaki ticaret 2015 yılında 150 milyon doları buldu. TRT World (27 Mayıs 2016) tarafından yapılan bir açıklamada, yaklaşık 400 Kenyalı öğrencinin bursla Türk üniversitelerinde eğitim aldığı belirtilmektedir. Bu, ilişkilerin sadece işle ilgili olmadığını, aynı zamanda diğer sektörlerle de ilgili olduğunu açıkça göstermektedir.

Diğer taraftan, Erdoğan, Uganda'yı ziyaret eden ilk Türk Cumhurbaşkanı olmuştur. Uganda, tarım, madencilik ve turizm gibi sektörlerde Türk yatırımı için birçok fırsata sahiptir. DEİK Başkanı Ömer Cihat Vardan, Cumhurbaşkanı'na yolculuğunda eşlik ederek DEİK'in Türk iş adamları ile Kenya ve Uganda arasındaki ilişkileri artırmak için iş forumları kuracağını söyledi. Erdoğan, tur sırasında

Afrika'daki ana hedeflerinin "karşılıklı saygı ve takdir temelinde köprüler kurmak" olduğunu belirtti. Bu desteği desteklemek için Türkiye Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye'nin Afrika'ya yönelik yaklaşımının sömürü veya sömürgeci bir yaklaşım yerine "insan odaklı bir yaklaşım" olduğunu söyledi.

Afrika ülkelerinden gelen toplam 5437 öğrenci, Türk hükümeti burslarıyla Türk yükseköğretim kurumlarında okumaktadır. Bu bağlamda, Türkiye Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 25 Mayıs 2016 Afrika Günü'nde resmi bir mesajında "Türkiye, Afrikalı kardeşleriyle ve yan yana duruyor" dedi (TRTWorld, Mayıs 2016). Invest in Turkey (@investTurkey) tarafından 01.06.2016 tarihinde atılan bir tweet'te Türkiye Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Türkiye'nin Afrika'yı güvenilir bir ortak olarak gördüğünü belirtti. TİKA, 3.06.2016 tarihinde 09:40'ta "Türkiye ve Afrika: Eşitlerin Ortaklığı" başlıklı bir tweet attı. Bu, ilişkinin karşılıklı anlayışa dayalı olduğunu göstermektedir. Aynı "Afrikayı güvenilir bir ortak olarak görmek" ifadesi, Anadolu Ajansı tarafından 31 Mayıs 2016 tarihinde "Daily Sabah" gazetesinde haberleştirildi. Türkiye Dışışleri Bakanı, "Afrika ülkeleri ile ilişkilerimizi geliştirmek için elimizden geleni yaptık. Türkiye'nin Afrika politikası bir ortaklık politikasına dönüştü. Afrika'da 39 ülkede büyükelçilik açtık. Türk Hava Yolları kıtada 38 destinasyona uçuyor. TİKA, kalkınma projelerini desteklemekte çok iş yaptı ve Afrika kıtasında 14 ofis açtı" dedi. Mevlüt Çavuşoğlu ve Ruanda Dışışleri Bakanı Louise Mushikiwabo, eğitim işbirliği, diplomatik pasaportlar için vize muafiyeti ve iki ülkenin dışışleri bakanlıkları arasında daha fazla işbirliği konusunda anlayış birliği memorandumu imzaladılar. Mushikiwabo bu konuda "son beş ila yedi yılda Türkiye ile Ruanda arasında ticaret ve yatırım alanında birçok gelişme yaşandı. Türk iş dünyası için Ruanda'da birçok fırsat var." dedi ve Türkiye'nin eğitim, sağlık ve mühendislik alanlarındaki birçok olanaklarından daha fazla faydalanma talebinde bulundu. Kısacası, Türkiye-Afrika ilişkisi bir kazan-kazan ilişkisidir.

2.3.2. Türkiye ile Afrika Arasındaki Uluslararası Zirveler

Türkiye ile Afrika arasındaki uluslararası zirveler, diplomatik, ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmekte kritik bir rol oynamıştır. Bu zirveler, her iki tarafın liderlerinin bir araya gelip ortak sorunları tartışmalarına ve işbirliği fırsatlarını keşfetmelerine olanak tanır.

2.3.2.1. İlk Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Türkiye ile Afrika arasındaki ilişki, 23-24 Kasım 2005 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleşen ilk uluslararası zirve sırasında büyük yol katetti. Bu zirve, Türkiye tarafından düzenlenmiştir. Zirve sırasında Türkiye, "2005'i Afrika'ya Genişleme Yılı" olarak ilan etti. Bu zirvenin temel amaçları şunlardı: Türkiye ile Afrika arasında mevcut olan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkileri artırmak, Afrika'daki mevcut sorunlarla mücadelede kullanılabilecek olası yolları önermek ve hem Türkiye hem de Afrika arasındaki ilişkileri düzenlemek için kullanılabilecek kararlar önermek. Bu konferans sırasında o dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı, her iki tarafın da Osmanlı döneminden beri derin köklü bağlara sahip olduğunu belirtti. Bu doğrultuda, Türkiye'nin Afrika kıtasıyla geçmiş ekonomik ve kültürel ilişkilerini hızlandırmaya hazır olduğunu vurguladı. O dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Afrika Birliği Komisyonu Başkanı Alpha Oumar Konare'nin Türkiye'ye ziyaretinin, 1963'ten bu yana bir Afrika bölgesel örgütünden Türkiye'ye gerçekleştirilen ilk ziyaret olduğunu vurguladı. Bu ilk uluslararası Türk-Afrika Zirvesi, ihmal edilen eski ilişkileri telafi etmek için bir basamak taşıydı. Zirve ve sonraki toplantılar, her iki tarafın birbirini tanıma fırsatı olup bu konferansın sonucu aynı zamanda Afrika halkına Türkiye'nin dost bir ülke olduğunu göstermekti.

2.3.2.2. İkinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Türkiye ile Afrika arasındaki ikinci zirve, 12-13 Aralık 2006 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirildi. Bu kongrenin ana amacı, Türkiye ile Afrika devletleri arasındaki ekonomik işbirliği, kalkınma ve yardım fırsatlarını ve yatırımı analiz etmek ve daha yakın bir işbirliği için gerekli bilgileri sağlama yolunu aramaktı. Bu kongrede toplamda 30'dan fazla Afrika ülkesi, 550 iş insanı, üst düzey yetkililer ve birçok bakan bulunmaktaydı. Türk tarafında ise yaklaşık 1,300 iş insanı hazır bulunmaktaydı. Zirve, hem Türkiye hem de Afrika iş insanlarının ticaret anlaşmaları imzalamasıyla sonuçlandı.

2.3.2.3. Üçüncü Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

4-6 Aralık 2007 tarihlerinde TASAM, üçüncü Türkiye-Afrika uluslararası zirvesini düzenledi. Bu kongreye Afrika Birliği Üye Devletlerinin Konseyi'nin uzmanları, akademisyenler ve temsilcileri, Avrupa'dan uzmanlar katıldı. Bu Zirve, Afrika devletleri ile Türkiye arasındaki işbirliğini geliştirmeyi amaçlıyordu. Zirvenin sonucunda TİKA ofislerinin Etiyopya, Sudan ve Senegal'de kurulması fikri ortaya çıktı. 60'ın üzerinde bakan ve hükümet yetkilisi farklı Afrika ülkelerinden katıldı, ayrıca 40 farklı Afrika ülkesinden gelen 500 iş insanı ile yaklaşık 1500 Türk girişimci temsil edildi. Uchehara'ya göre, ikinci zirve, birinci zirveden daha fazla Afrikalı işadama için önemliydi.

2.3.2.4. Dördüncü Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Zirve, 25-27 Kasım 2008 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlendi ve 45'ten fazla ülkeden katılımcılar ile 3500'den fazla Afrikalı katılımcı ile Türk iş insanını içeriyordu. Zirve sırasında, dönemin Türkiye Ticaret Bakanı Kürşad Tüzmen, Afrika pazarının Türkiye için sunduğu fırsatlardan bahsetti. Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile daha güçlü ilişkiler kurmanın önemini vurguladı. Dönemin Dışişleri Bakanı Ali Babacan, kültürel, ekonomik ve ticari ilişkileri geliştirmek için toplantının sağlayacağı katkılara daha fazla vurgu yaptı. "Türkiye, Afrika ile ilişkilerine büyük önem vermektedir ve bu ilişkiler paylaşım, dostluk, ortaklık ve kardeşlik ilkelerine dayanmaktadır. Bu ilişkiler kazan-kazan ilişkisi olarak nitelendirilebilir" dedi. 15 yeni büyükelçilik açılacağını ve toplamda 22 olacağını söyledi. Ayrıca, Türk iş dünyası ile Türkiye'nin Ruanda Büyükelçiliği'nin açılması için Kenya'nın yakında büyükelçilik açacağını belirtti. Bu zirve sırasında Türkiye'nin (AFDB) üyelik başvurusu kabul edildi. Bu üyeliğin kabul edilmesi, Türk yatırımcılarının kıtadaki tüm ekonomik projelere katılmasını sağladı.

2.3.2.5. Beşinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

19-21 Kasım 2009 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen zirve, "Türk-Afrika İlişkilerinin Gelişimi ve Küresel İşbirliğinin Rolü" teması altında gerçekleşti. Kongre,

Türkiye ve Afrika ilişkilerindeki gelişmeleri takip etmek, elde edilen bilgileri analiz etmek, ortak bir gelecek için tutarlı bir vizyon geliştirmek ve Türkiye ve Afrika için fayda sağlayabilecek fırsatları değerlendirmek amacıyla düzenlendi. Ayrıca, her iki taraf arasındaki iletişimi ve hoşgörüyü artırmaya ve küresel barış ve istikrarı sürdürmeye yardımcı olmayı hedefliyordu. Zirve TASAM tarafından düzenlendi. Kongre sırasında, Sudan Tarım ve Orman Bakanı, düşünce kuruluşları ve sivil toplumun, Afrika ile Türkiye arasındaki ilişkileri güçlendirmeye yönelik muazzam ve yapıcı önemine vurgu yaptı. Dr. Al Mutaftı, Türkiye ile Afrika arasında "kapsamlı bir ortaklık kurmaktan gurur duyacaklarını" ifade etti. TASAM web sitesindeki rapora göre, kongre, düşünce kuruluşları ve sivil toplumun Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkilerin istikrarlı ve verimli bir şekilde geliştirilmesine katkıda bulunabileceği bir işbirliği olasılığını ortaya koyan bir bildiri ile sona erdi. Kongre ayrıca "Ekonomi ve Kalkınma" konusuna odaklandı. TASAM web sitesi raporuna göre, hedef, Afrika'daki göç sorunlarını çözecek tarım gibi sektörlerle yatırım yapma ve "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri"ni gerçekleştirme vizyonunu elde etmektir. Konferans, "Barış ve Güvenlik/Küresel ortaklık" sürdürme anlaşması ile sona erdi.

2.3.2.6. Altıncı Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Altıncı uluslararası Türk-Afrika kongresi, 16-18 Aralık 2010 tarihlerinde İstanbul'da düzenlendi. Bu Zirve, "Bin Yıl Kalkınma Hedefleri: Afrika'nın Gelişiminde Sivil Toplum ve Küresel İşbirliği" teması altında gerçekleşti. Zirvenin amacı, kıtada güçlü ve kalıcı bir kurumsallaşmayı hizmete sunmaktır. Ayrıca Türkiye ile Afrika devletleri arasındaki işbirliğini ve iletişimi artırmayı amaçlıyordu.

2.3.2.7. Yedinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Bu zirve yine TASAM, African Institute ve Center for Strategic Studies tarafından düzenlendi ve Sudan Uluslararası İşbirliği Bakanlığı tarafından ev sahipliği yapıldı. 18-19 Ocak 2012 tarihleri arasında Sudan'ın Hartum şehrinde gerçekleşti. Bu zirve sırasında kullanılan tema "Afrika'nın Geleceği: Türk-Afrika İlişkilerinin Çok Boyutlu Mücadelesi" idi. Zirvede Türkiye ve Afrika'dan temsilciler, düşünce kuruluşları, sivil toplum örgütleri, akademisyenler ve diğer uzmanlar bulunmaktaydı.

Kongre sırasında tartişılan ana konulardan biri, "Yükselen Güçlerin Afrika'ya Artan İlgisi" idi. Bu konferansın amaçlarından bazıları şunlardı:

- (a) 21. yüzyılda Afrika'ya artan ilginin mümkün nedenlerini bulmak,
- (b) Afrika'nın dünyadaki konumunu bu yüzyılda analiz etmek
- (c) Afrika kıtasına ilgi gösteren ülkelerin ana beklentilerini ve hedeflerini belirlemek
- (d) Afrika kıtasına ilgi gösteren ülkelerin politikalarının farklı etkilerini analiz etmek
- (e) Afrika için çok boyutlu mücadelede bulunan ülkeler arasındaki ilişkilerin analizini yapmak
- (f) Türkiye'nin Afrika girişiminin çok boyutlu mücadeledeki pozisyonunu belirlemek
- (g) Afrika ile Türkiye arasındaki karşılıklı işbirliği fırsatlarını gerçekleştirmek için bilgi alışverişini artırmak,
- (h) Karşılıklı işbirliği olanaklarının sunumu,
- (i) Afrika ülkelerinin Türkiye'den beklentilerini bilmek.

2.3.2.8. Sekizinci Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Sekizinci uluslararası Türk-Afrika Zirvesi, 16-17 Nisan 2013 tarihlerinde Gana'nın Akra şehrinde düzenlendi. Bu zirve sırasında kullanılan tema "Ekonomik Büyüme, Gıda Güvenliđi ve Herkes İçin Sağlık" idi. Zirve sırasında Afrika'nın sosyal ve ekonomik sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik olası çözümler kapsamlı bir şekilde incelendi. "Afrika Ekonomileri: Fırsatlar ve Riskler, Gıda Güvenliđi ve Tarım Politikaları, Enerji, Su Politikaları ve Gıda Güvenliđi" başlıklı bir bildiri sunuldu. Bildiri aynı zamanda "Herkes İçin Sağlık, Expo 2020 vizyonu, sosyal politika ve sivil toplumun katkısı" hakkındaydı. Afrika'da barış, istikrar ve güvenliği nasıl sürdürebilecekleri konusu da tartişıldı.

2.3.2.9. Dokuzuncu Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Dokuzuncu kongre yine TASAM tarafından 24-25 Nisan 2014 tarihlerinde İstanbul'da düzenlendi. Kongrenin teması "Afrika'da Sektörel ve Finansal Dönüşümler: Fırsatlar ve Riskler" olarak belirlendi. Kongre kapsamında "Afrika ve Küresel Ekonomi", "Ticaret ve Yatırım Fırsatları", "Türkiye ile Afrika Arasındaki Ekonomik ve Ticari İlişkiler: İş Dünyası Perspektifi", "Sosyal Kalkınmaya Yatırım", "Türkiye-Afrika Politikası" başlıklı beş oturum düzenlendi. Kongreye birçok bakan, Türk yetkili, Afrika Birliği üst düzey yetkilileri, kurumlar, uzmanlar ve finansal kurumlar katıldı. Çok taraflı işbirliği, ekonomik ve ticaret ilişkileri, ticaret ve yatırım fırsatları gibi birçok konu tartışıldı. Kongrede, enerji rezervlerinin keşfi, yapısal düzenlemeler, yeni yasalar ve altyapı yatırımlarının artışı gibi faktörlerin kalkınmayı destekleyen unsurlar olduğu görüldü. Kongrenin ana hedefleri şunlardır:

- (a) Afrika ülkelerindeki değişen koşullar ve yatırım fırsatlarına dikkat çekmek,
- (b) Bölgesel ekonomik toplulukları analiz etmek,
- (c) Afrika içi ticaretin öneminin anlaşılmasını sağlamak,
- (d) Afrika ile Türk özel sektörü arasındaki ticaret ilişkilerini genişletmek için bir ağ kurmak ve
- (e) Kadınların ve genç girişimcilerin başarı hikayelerini paylaşmaktır.

2.3.2.10. Onuncu Türkiye-Afrika Uluslararası Zirvesi

Onuncu Uluslararası Türkiye-Afrika Kongresi, 19-21 Kasım 2015 tarihlerinde Senegal'in Dakar şehrinde gerçekleştirildi. Bu zirve teması "Afrika'da Ticaret, Yatırım ve Rekabet: Yeni Fırsatlar" olarak belirlendi. Alt başlıklar arasında;

- (a) Afrika'nın yatırım haritası,
- (b) Afrika'nın Ekonomik Görünümü ve Sektörel Dağılımı,
- (c) Afrika'nın Karşılaştırmalı Görünümü,
- (ç) Afrika'da Ticaret" ve "Türkiye-Afrika İlişkileri: Fırsatlar ve Beklentiler" bulunmaktaydı.

Zirveye katılım oldukça fazla oldu. Senegal ve Türkiye'den birçok bakan ve

yetkili ile Afrika Birliğinden uzmanlar, kurumlar vb. temsilciler katıldı. Zirve sırasında güncel verilerle Afrika'nın kalkınma süreci hakkında bir sunum yapıldı. Zirvede çok taraflı işbirliği, ticaret, yatırım fırsatları, Afrika ile Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilere büyük vurgu yapıldı. Tüm ülkelerin (TPP) ve devam eden (TTIP) konferansına katılma teşvik edildi. Pazarlama, tarım, turizm, sağlık, sosyal sorumluluk, eğitim, ticaret ve yatırım alanlarında tam potansiyele ulaşmak için gelişmelere ihtiyaç duyulduğuna inanıldı. İş dünyası arasındaki işbirliğini artırmak ve risk yönetimi konusunu ele almak amacıyla işbirlikçi bir finansal sektör geliştirmek ve sigorta hizmetlerini tüm iş dünyasına topluluğuna yaygınlaştırmanın gerekliliği vurgulandı.

2.4. Türkiye Afrika İlişkilerini Şekillendiren Temel Unsurlar

2.4.1. Sosyo-Politik İlişkiler

Türkiye-Afrika siyasi ilişkileri, Türk hükümeti tarafından "Afrika Yılı" ilan edildiği 2005 yılından sonra çok güçlendi. Bu ilanın ardından Türkiye'nin o dönemin Başbakanı olan Recep Tayyip Erdoğan, Etiyopya ve Güney Afrika gibi bazı Afrika ülkelerine resmi ziyaretler gerçekleştirdi. Türkiye ayrıca (AU) "Gözlemci Statüsü" kazandı ve 2008 Türkiye-Afrika zirvesi sırasında AU tarafından "Stratejik Ortak" olarak ilan edildi(Daban, 2021).

2014 yılında Ekvator Ginesi'nin başkenti Malabo'da gerçekleşen 2. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi, Türkiye ile Afrika kıtası arasında devam eden işbirliğini gösteren önemli bir işaretti. AU Gözlemcisi ve stratejik bir ortak olarak Türkiye'nin bulunması, Türkiye'nin Afrika ile ilişkilerini geliştirmek için birçok şey yaptığını göstermektedir. Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın raporlarına göre, toplamda 16 ülke zirveye katılımcı olarak iştirak etti, genel olarak ise Malabo Zirvesi'nde 30 Afrika ülkesi temsil edildi. Zirvede yedi Afrika devlet başkanının (Ekvator Ginesi, Çad, Moritanya, Benin, Zimbabve, Nijer ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti) ve on bir bakanın (Kenya, Nijerya, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Senegal, Angola, Sudan, Etiyopya, Libya, Gana, Fas ve Somali) bulunduğu görüldü. (AU) Komisyonu Başkanı da zirve sırasında hazır bulundu(TCCB,2019). Afrikalı yetkililerin bu geniş katılımının, Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek konusundaki gayretini yansıttığını göstermektedir. Zirve temasının "Sürdürülebilir kalkınma ve entegrasyonun

güçlendirilmesi için yeni bir ortaklık modeli" olarak belirlenmesi, her iki tarafın ilişkilerini daha güçlendirmek için diyalogun önemini vurguladı. Zirve kararları, 2019'da Türkiye'de gerçekleşmesi planlanan üçüncü Türkiye-Afrika Ortaklık zirvesinin ne kadar önemli olduğunu ortaya çıkardı.

Türkiye-Afrika siyasi ilişkilerinin önemi aynı zamanda (BM) faaliyetleri bağlamında da görülebilir. Örneğin, 2008 yılında Türkiye, 151 ülkenin oyuyla BM Güvenlik Konseyi'nin daimi olmayan üyesi olarak seçildi. Bu, Türkiye'ye Güney Afrika ve Mozambik hariç Afrika ülkelerinin "blok olarak" Türkiye lehine oy kullandığı büyük destek sayesinde mümkün oldu. Ayrıca, Türkiye, dünya siyasetinde liderlik rolünü üstlenerek güçlü ilişkiler kurma yolunda ilerlemektedir. Bunun karşılığında çoğu Afrika ülkesi, Türkiye'nin BM nezdinde kendi sorunlarını ve çıkarlarını dile getirmelerine yardımcı olmasını bekliyor (ORSAM, 2024).

Türkiye, Afrika kıtasındaki istikrar ve barışı sağlamaya büyük önem vermektedir. Türkiye Dışışleri Bakanlığı analizlerine göre, Türkiye şu ana kadar BM tarafından yürütülen dokuz barışı koruma misyonuna finans ve personel desteği sağlamıştır. Halihazırda bu misyonlar şunlardır: MINUSM/Mali, MONUSCO/Demokratik Kongo Cumhuriyeti, UNMISS/Güney Sudan, MINUSCA/Orta Afrika Cumhuriyeti, UNAMID/Darfur, UNOCI/Fildişi Sahili ve UNMIL/Liberia. Ayrıca Türk Polisi, çeşitli alanlarda Afrika ülkelerinin iç güvenlik güçlerine eğitim vermektedir. Askeri destek de unutulmamıştır. Türkiye, Afrikalı askeri personele eğitim sağlamaktadır. Türkiye Dışışleri Bakanlığı'nın "Türkiye-Afrika İlişkileri" başlıklı raporuna göre, 2014 yılının sonuna kadar Türkiye'de 2202 Afrikalı eğitimci ağırlanmıştır. Bu sayı her yıl artmaktadır. Sadece 2015 yılında, bu konuda istatistiklere göre Türkiye'ye 570 Afrikalı eğitimci kabul edilmiştir.

2.4.2. Diplomasi Akademisi

Diplomasi Akademisi, ilk adıyla "Dışışleri Akademisi" olarak 22 Ocak 1968'de Türk Hükümeti tarafından kurulmuştur. Daha sonra adı "Dışışleri Eğitim Merkezi" olarak değiştirildi ve Bakanlığın sorumlulukları çerçevesinde yeniden yapılandırıldı. Akademinin amaçları, Türkiye Cumhuriyeti'nin uluslararası ilişkilerini etkili bir şekilde yürütmek, konsolosluk hizmetleri ve dış politikasını uygulamak için Bakanlık üyeleri için temel hazırlık, hizmet içi eğitim, staj programları planlayan ve yürüten

eğitim kurumudur. Başka bir amaç da insan kaynağı sağlamaktır. Akademi aynı zamanda kariyer memurlarına diğer ülkelere yönelik eğitim programları sunar. Üst düzey bakanlık yetkililerinin eğitim programlarını, diğer ülkelerdeki mesleki seminerleri ve dil kurslarına katılımını planlama ve yönetme, bu akademinin sorumluluğundadır. Ana faaliyetleri şunları içerir (MFA, 2022):

- (a) Yabancı diplomatlar için eğitim programları,
- (b) Bakanlık yetkilileri için eğitim programları,
- (c) Diğer kamu kurumları ve kuruluşları için eğitim programları.

Türk Diplomasi Akademisi, İşbirliği için Anlaşma Muhtırası'nı onaylayarak dünya genelinde birçok ülkenin Diplomasi Akademileri ile İkili İşbirliği içindedir. Bu işbirliği Türkiye'de iki bölüme ayrılmıştır. Bu bölümlerden birisi Ulusal İşbirliği Anlaşmaları, diğeri ise Uluslararası İşbirliği Anlaşmalarıdır. Her iki birimin odak noktası ise daha çok Uluslararası İşbirliği Anlaşmalarıdır.

Türkiye Dışışleri Bakanlığı'nın verdiği analize göre Diplomasi Akademisi, şimdiye kadar "Diplomasi Akademileri Arasında İşbirliği Anlaşması" ve "Diplomatların Değişim Protokolü" olmak üzere toplamda sırasıyla 79 ve 15 ülke ile imzalamıştır. Yabancı devletlerin "Diplomatların Değişim" programına gösterdiği ilgi, son yıllarda Türkiye'nin dış politika aktörlerinin etkinliği sayesinde önemli ölçüde artmıştır. Diplomasi Akademisi'nin yabancı diplomatların değişimini koordine etme süresini 3 aydan 1 yıla kadar ayarladığını belirtmek ilginçtir. "Diplomasi Akademileri Arasında İşbirliği Anlaşması", Diplomasi Akademileri İşbirliği konusunda yasal bir temel oluşturur ve derslerin, deneyimin, eğitmenlerin ve yayınların değişimini, ortak konferanslar, seminerler ve eğitim programlarını içeren işbirliğini öngören anlaşmalardır.

Yukarıda belirtilenlere örnek olarak, Akademi, 28 Şubat - 6 Mart 2016 tarihleri arasında Ankara'da toplam 4 Etiyopyalı diplomat için bir haftalık diplomasi eğitimi düzenlendi. Eğitim sırasında Bakanlık Yetkilileri ve Büyükelçiler, Türkiye-Afrika ilişkileri ve Türkiye-Etiyopya ilişkileri gibi bir dizi konuda bilgilendirme yapıldı. Delegasyon, Ankara'da Anıtkabir ve TİKA gibi önemli yerleri ve tarihi mekanları ziyaret etti, ayrıca İstanbul'da Ayasofya Müzesi, Topkapı Sarayı, Sultanahmet Camii ve Mısır Çarşısı'nı ziyaret etti. Katılımcılar, Negus kebede KASSAW, Mesfin

Weldeslassie Melkisa, Muguleta Hobie Ashancho ve Teshome Mekonnen Temesgen'den oluşuyordu. Aynı bağlamda, Cibuti Dışişleri Bakanlığı ve Uluslararası İşbirliği Diplomasi Çalışmaları Enstitüsü Direktörü Moussa Ali Meigague, 23-25 Şubat 2016 tarihleri arasında Ankara'da Akademi'yi ziyaret etti. Ziyaretinin son gününde, iki kurum arasında işbirliği Anlaşması imzalanması için bir araya gelindi ve olası işbirliği stratejileri hakkında konuştular. Misafir Direktör, TİKA ve Anıtkabir'i ziyaret ederek ziyaretini tamamladı. Yukarıda açıklanan tüm kavramlar, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki ikili ilişkileri ve bu ilişkileri güçlendirmek için harcanan çabaları göstermektedir. Tablo 2.1, Diplomasi Akademisi ile İşbirliği için Anlaşma Muhtırası imzalayan Afrika ülkelerini ve Diplomatların Değişim Protokolü'nü imzalayan Afrika ülkelerini göstermektedir.

Tablo 2.1: Türkiye Diplomasi Akademisi ile İş Birliği Anlaşması ve Diplomat Değişim Protokolü

	Ülkelerin Listesi	Diplomasi Akademisi ile İşbirliği için Anlaşma (MoU) imzalayan Afrika ülkelerinin listesi	Diplomatların Değişimi için Protokol imzalayan Afrika ülkelerinin listesi
1	Burkina Faso	✓	✗
2	Kamerun	✓	✗
3	Çad	✓	✗
4	Fildişi Sahili	✓	✗
5	Kongo	✗	✓
6	Mısır	✓	✗
7	Ekvator Ginesi	✓	✗
8	Etiyopya	✓	✗
9	Gabon	✓	✗

10	Gambia	✓	✗
11	Gana	✓	✗
12	Gine	✓	✗
13	Kenya	✓	✗
14	Liberya	✓	✗
15	Libya	✓	✗
16	Mali	✓	✗
17	Fas	✓	✗
18	Namibya	✓	✗
19	Nijer	✓	✗
20	Kongo Cumhuriyeti	✓	✗
21	Senegal	✓	✗
22	Güney Afrika	✓	✗
23	Güney Sudan	✓	✗
24	Sudan	✓	✗
25	Tunus	✓	✗
26	Zambiya	✓	✗

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, Diplomasi Akademisi (2012), "Uluslararası İş Birliği Anlaşmaları"

2.4.3. Kültürel İlişkiler

Türkiye ile Afrika arasındaki kültürel ilişkiler Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra daha belirgin hale geldi ve bu, Türkiye'nin dış politikasına açılım sağladı. Kültürel diplomasi, Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ilişki kurmak ve Afrika ülkelerinden misafir öğrenci almak stratejisi oldu.

Önemli girişimlerden biri, Türkiye'nin Türk dili konuşan öğrencilere ve diğer ilgili topluluklara burslar verdiği "Büyük Öğrenci Projesi"ydi. Bu proje Türk devletleriyle başladı ve daha sonra Türkiye'de 2005'in "Afrika Yılı" olarak ilan edilmesiyle Afrika ülkelerini de içine aldı. Verilen burs sayısı yıllar içinde arttı, 2005 yılında 70 öğrenciye verilen burslar, 2010 yılında 257'ye ve 2011 yılında 393'e çıktı. 2005 ile 2011 arasında Türkiye, Afrikalı öğrencilere toplamda 1089 lisans ve yüksek lisans bursu verdi. Bu sayı her yıl artmaya devam etti. Burs verilen öğrenciler arasında 2005 ile 2011 yılları arasında 85 öğrenci Moritanya'dan, 73 öğrenci Gine-Bissau'dan, 65 öğrenci Nijerya'dan, 62 öğrenci Etiyopya'dan ve 54 öğrenci Mısır'dan gelmiştir.

Türklerin Afrika'ya ve Afrikalıların Türkiye'ye olan büyük hareketliliği, birbirlerinin kültürlerini öğrenme fırsatını yarattı. Türkler tarafından düzenlenen sayısız festival ve Türkiye'nin her yerinde gerçekleştirilen çeşitli kültürel etkinlikler birçok Afrikalıyı Türkiye'ye çekti. Öte yandan birçok Afrikalı öğrenci ve dernek, kültürel etkinliklerini Türkiye'de düzenlemekte ve bu da birçok Türk vatandaşının Afrika hakkında daha fazla bilgi edinmesini sağlamaktadır. Okullardaki sosyal etkileşimler de önemli faktörlerden biridir. Türkiye'deki bazı üniversitelerde olduğu gibi, uluslararası öğrencilerin yıl içinde "Uluslararası Öğrenciler Günü" adını verdikleri belirli bir günleri vardır. Bu günde kendi kültürel yemeklerini, ürünlerini ve diğer etkinliklerini diğer insanlar görebilir ve öğrenebilir.

Türkiye Dışişleri Bakanlığı'na göre, Türkiye, diplomatik pasaport sahipleri için 17 farklı Afrika ülkesine vize uygulamasını kaldırmıştır. Türk Hava Yolları ile seyahat eden Afrikalı iş insanları, turistler, İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan Türkiye'ye giriş vizelerini Schengen, İngiltere veya ABD vizelerinin geçerli olma olasılığına dayanarak alabilirler. Kültürel yönün yanı sıra Yunus Emre Derneği tarafından Hartum'da bir Türk kültür merkezi kurulmuştur. Dernek, bu merkezi genişletmeyi ve Petrolia, Cibuti, Gambiya ve Nijer gibi yeni merkezler oluşturmayı amaçlamaktadır.

2.5. Afrika

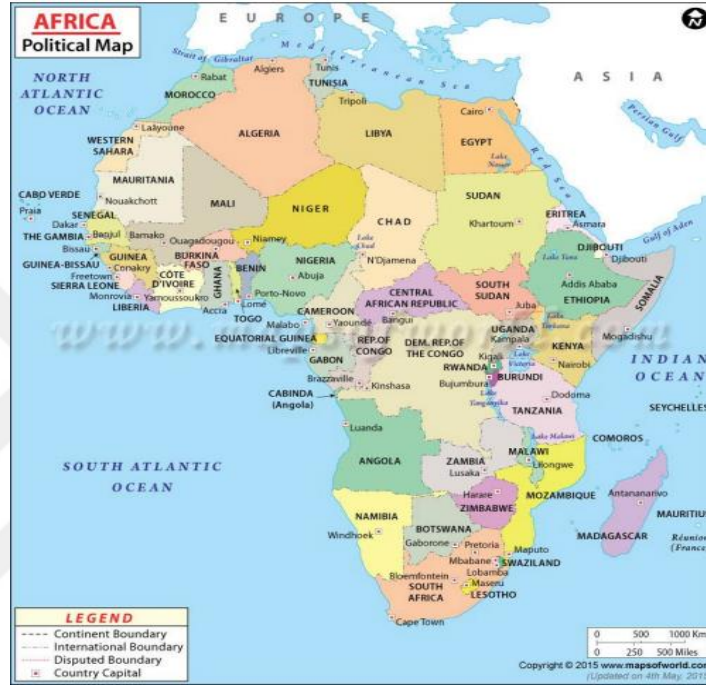
Afrika hakkında birçok soru akla gelebilir ve birçok insan Afrika'yı nasıl bir yer olarak gördüğünü düşünür. Bazıları Afrika'yı bir ülke olarak bile kabul eder. Kimileri ise umutsuzluk, açlık, hastalık gibi bir yer olarak görür. Herkesin kendi tanımı ve Afrika hakkında kendi gördüğü bir resmi vardır. Akademisyenler, Afrika'nın ne

olduğunu ve nasıl bir yer olduğunu tartışmak ve göstermek için ellerinden gelenin en iyisini yapmışlardır. James Ferguson'ın (2006)'daki "Global Gölge: Neoliberal Dünya Düzeninde Afrika" adlı kitabı Afrika'nın dünya topraklarının beşte birini oluşturan geniş bir kıta olduğunu belirtmektedir (TASAM, 2011).

Bu kıta, 54 tam tanınmış bağımsız devlet, dokuz bölge ve sınırlı tanıma sahip iki de facto ülke içerir (African Union, 2016). 1.2 milyarın üzerinde bir nüfusa sahiptir (Bish, 2016, s. 1) ve Kuzey'de Akdeniz, Güneydoğu'da Hint Okyanusu, Kuzeydoğu'da Kızıldeniz ve Süveyş Kanalı, Batıda ise Atlas Okyanusu ile çevrilidir. Afrika'da 1250-3000 yerel dil bulunmaktadır. Bu nüfus, sadece 1980'de 477 milyon insanın bulunduğu bir döneme göre büyük ölçüde artmıştır. Joseph, önceki yıllarda Afrika'nın nüfusunun 30 milyon arttığını ve 2015 yılına kadar yıllık ortalama 42 milyon artış beklendiğini belirtiyor, bu da 2.4 milyarlık bir nüfusa işaret ediyor. İstatistiksel olarak, nüfus artışı ayda yaklaşık 3.5 milyon kişi ve dakikada yaklaşık 80 kişi olacaktır.

Afrika'nın ölçüleri hakkında kesin ve net bir hesabın olması kolay değildir. İstatistikler vardır ancak hepsi aynı değildir. Afrika, kuzeyden güneye 4800 mil ve en geniş noktasında doğudan batıya 4500 mil uzanmaktadır. Afrika, dünya çöl topraklarının yaklaşık %37'sini içerir. Afrika, sularla çevrili bir kıtadır, kesin ve doğru sınırlara sahiptir. Çevresi çok verimlidir. Örneğin, Afrika, kuzeyde Akdeniz tarafından, kuzeydoğuda Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz tarafından, güneydoğuda Hint Okyanusu tarafından, batıdan ise Atlas Okyanusu tarafından sınırlanır. Bu bağlamda, aynı analiz, Afrika'nın toplamda 54 bağımsız devlete sahip olduğunu, transkıtasal bir ülkesinin Mısır olduğunu ve topraklarının küçük bir bölümünün Asya'da bulunduğunu gösterir. Bu toprakların bu bölümü (Mısır), coğrafi olarak Süveyş Kanalı çevresinde bulunsun da, politik olarak Afrika Birliği'nin tam ve aktif bir üyesidir. Son Birleşmiş Milletler verilerine göre Cezayir, Afrika'nın en büyük ülkesidir ve kıtanın topraklarının yaklaşık %7'sini kaplar, Nijerya ise en fazla nüfusa sahip ülkesidir ve yaklaşık 186.987.563 kişiyi barındırırken, en küçük devlet Seyşeller'dir ve dünyanın en ünlü lüks plaj tatili destinasyonlarından biri olarak kabul edilir ve doğu sahil boyunca uzanır. Afrika kıtasında bulunan bağımsız ülkelerin alfabetik listesi şu şekildedir; Angola, Cezayir, Botswana, Benin, Burundi, Burkina Faso, Kamerun, Cape Verde, Mısır, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Gabon, Komorlar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kongo, Ekvator Ginesi, Fildişi Sahili, Eritre, Cibuti, Etiyopya, Gambiya,

Gana, Kenya, Gine, Gine-Bissau, Liberya, Lesotho, Libya, Malavi, Madagaskar, Mali, Mauritius, Moritanya, Sierra Leone, Nijer, Ruanda, Nijerya, Mozambik, Fas, Namibya, Somali, Güney Sudan, Güney Afrika, Senegal, Seyşeller, Sudan, Sao Tome ve Principe, Uganda, Togo, Zambiya, Tanzanya, Esvatini, Tunus ve Zimbabve. Afrika, aşağıdaki haritada net bir şekilde gösterilmiştir.

Şekil 2.1: Afrika Haritası

Kaynak : Maps of World (2015), "Afrika Siyasi Haritası" <http://www.mapsofworld.com/africa-political-map.htm>

2.6. Kamerun

BM'nin (2016, s.1) nüfus tahminine göre, Kamerun, tahmini 23.924.407 milyon nüfusuyla Afrika'da kıyı bölgeleri olan kültürel çeşitliliklere sahip bir ülkedir. Kamerun, coğrafi olarak Afrika'nın Batı Kıyısı'nda, Atlas Okyanusu'nun doğusunda yer almaktadır ve yüzölçümü 179.527 mil kare (465.000 kilometrekare) kadardır. Ülke Orta Afrika, Nijerya, Çad, Gabon, Kongo Cumhuriyeti ve Ekvator Ginesi ile komşudur. Nijerya Kamerun'un batısında, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Çad doğusunda, Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi ve Gabon güneyinde yer almaktadır. Kamerun, birçok insan için uygun iklim koşullarına sahip karma bir iklim koşullarına

sahiptir. Kamerun'un iklimi güney ve batıdaki orman bölgesinde sıcak ve nemli, kuzeybatı ve batı çevresindeki yüksek tepelerde daha serindir. Ülkenin diğer bölgelerine gidildiğinde, kuzey bölgesinde Savana ve Sabel'de daha sıcak ve kuru bir iklim hakimdir. Kamerun'un başkenti Yaounde, merkez bölgesinde yer almaktadır ve ülkenin ikinci en kalabalık şehridir. Ülke, farklı kültürel, siyasi, dini, geleneksel ve etnik çeşitliliklere sahiptir ve genellikle kültürel ve jeolojik çeşitliliği nedeniyle "Minyatür Afrika" olarak anılır. 10 bölgesi bulunur ve dağlar, çöller, savanalar ve yağmur ormanlarını içerir. En büyük şehir, ekonomik başkent ve ana liman şehri olarak Douala'dır. Resmi diller İngilizce ve Fransızcadır ve 200'den fazla farklı dil grubu bulunmaktadır.

Şekil 2.2 Kamerun Haritası

Kaynak MINJUSTICE (2015), "2014 Yılında Kamerun'da İnsan Haklarına İlişkin Adalet Bakanlığı Raporu", http://www.minjustice.gov.cm/pdf_download/droit_homme/English/Rapport_Minjustice_2014_Ang.pdf

2.7. Türkiye

Türkiye'nin uzun bir tarihsel geçmişi vardır ve bu bölüm, ülkenin tarihini sınırlamaya ve temel yönlerini sunmaya çalışmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti resmi olarak 29 Ekim 1923 tarihinde ilan edildi. Türk halkı, uzun yüzyıllar sonra ilk kez kendi kendine yönetim hakkını elde etti. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından sonra ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk oldu ve 1938'deki ölümüne kadar yaklaşık 15

yıl boyunca görevde bulundu. Atatürk, sosyal, siyasi, ekonomik, hukuki ve kültürel alanlarda "başka hiçbir ülkede benzeri olmayan" geniş kapsamlı reformları hayata geçirdi (TCF-Türk Kültür Vakfı, 2016,s.1).

Türkiye resmi olarak bugün "Türkiye Cumhuriyeti" olarak bilinir ve başkenti Ankara'dır. Türkiye, "Avrasya" (Avrupa ve Asya) içinde bulunan, büyük ölçüde Batı Asya'da ve daha küçük bir kısmıyla Güneydoğu Avrupa'da yer almaktadır. Türkiye, Batı Asya'nın Anadolu bölgesini ve Güney Avrupa'nın Doğu Trakya bölgesini içeren bir ülkedir. Toplam 8 ülke, Türkiye ile sınırları paylaşmaktadır. Bu ülkeler arasında güneyde Irak ve Suriye, doğuda Nahçıvan'daki Azerbaycan'a ait bir parça bölge, Ermenistan ve İran, kuzeydoğuda Gürcistan, batıda Yunanistan ve kuzeybatıda Bulgaristan bulunmaktadır. Aynı zamanda Karadeniz'e kuzeyden kıyısı vardır, güneyde Akdeniz ve batıda Ege Denizi yer almaktadır. Marmara Boğazı ve Çanakkale Boğazı, Anadolu ile Trakya arasındaki sınırları belirler ve aynı zamanda Asya ile Avrupa arasında bir sınır oluşturur.

Birleşmiş Milletler'in (2016,s.1) dünya nüfusu değerlendirmesine göre, Türkiye'nin toplam nüfusu 79.622.062'dir ve 81 farklı büyük şehri bulunmaktadır. Başka bir açıklama olan World Atlas'a göre 2012'de Türkiye'nin nüfusu 79.749.461'dir ve kilometrekare başına 104 kişi yoğunluğu bulunmaktadır. Ülkenin toprak alanının 769.632 km² olduğu ve su alanının 13.930 km² olduğu belirtilir. Farklı araştırmacılar tarafından gelen farklı analizler, bu çalışmanın araştırmacısının nüfus, toprak alanı vb. konularda kesin rakam ve verileri bilmekte zorlanmasına neden olmaktadır.

Şekil 2.3 Türkiye Haritası

Kaynak: Çetin, T. ve F. Oğuz (2011), "Türkiye'de Düzenlemenin Siyasi Ekonomisi", <http://www.springer.com/la/book/9781441977496#aboutBook>

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana toplam 12 cumhurbaşkanı devlet başkanı olarak görev yapmıştır (2016'ya kadar). Dünya ile ilişkileri genişletme projeleri, sadece bir Cumhurbaşkanının çalışması veya fikirleri değil, aynı zamanda bu 12 cumhurbaşkanının fikirleri de dış politikaya bir şekilde katkı sağlamıştır. Türkiye'nin dış politikası, bu cumhurbaşkanlarının çabaları sayesinde uluslararası arenada uzun bir yol kat etmiştir.

3. TÜRKİYE-AFRİKA EKONOMİK İLİŞKİLER

3.1. Türkiye-Afrika Ekonomik İlişkilerinde Genel Durum

Türkiye'nin Afrika kıtasıyla olan dış ticaret ilişkileri ve işbirliği, çok yönlü dış politikasının temel prensiplerinden biri olarak gelişiyor. 21. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Afrika'nın, küresel sistemde daha aktif ve önemli bir oyuncu haline geleceği öngörülmüyor. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle ekonomik ilişkiler kurma fikri gündeme geldi; ancak, 1998'e kadar adım atılmadı. Dış politikada ticari ve ekonomik ilişkilerin önemli olmasından dolayı, Türkiye-Afrika ilişkileri 21. yüzyılın ilk on yılında ilerledi. Türkiye'nin Afrika'daki ekonomik genişlemesi, Türkiye Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından "Afrika Ülkeleri ile Ekonomik İlişkilerin Güçlendirilmesi Stratejisi'nin hazırlanmasıyla 2003 yılında başladı ve ticaret müşavirliklerinin Afrika ülkelerinde açılmasıyla hız kazandı. Bu stratejinin benimsenmesinin ardından, Afrika ile ticaret hızla gelişti ve 2007'nin sonuna gelindiğinde dış ticaret hacmi yaklaşık 11 milyar dolara yükseldi. Türkiye, Afrika ülkeleriyle "Afrika'nın sorunlarına Afrika çözümleri" ilkesi ve karşılıklı fayda temelinde tarihsel deneyimini, sosyal, siyasi ve kültürel birikimini, fırsatlarını ve kaynaklarını paylaşıyor. Türkiye'nin Afrika politikası, politik, insani, ekonomik ve kültürel temellere dayanan tarihsel köklere sahip olup, dört boyutta uygulanıyor: ikili, bölgesel, kıtasal ve küresel.

Bu bağlamda, Türkiye son yıllarda Sahraaltı Afrika (SSA) ülkeleriyle birçok alanda ilişkilerinde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. 1998'de başlayan ve 2005'te Türkiye'nin Afrika Birliği'ne (AU) gözlemci üyeliği ile hız kazanan süreç, Açık Afrika Politikası'nın çok yönlü sürecinin bir parçası olarak, bölgesel ülkelerle özellikle siyasi ilişkiler, yatırım projeleri, askeri işbirliği, güvenlik ve kalkınma gibi alanlarda hızlı ilerlemeler kaydedilmiştir. 2013 yılında tamamlanan Afrika Girişimi Politikası, 2013'te Afrika Ortaklık Politikası ile değiştirildi. Afrika Ortaklık Politikası, kamu sektörü, özel sektör, sivil ve insani kuruluşların faaliyetlerini içeren bütünsel bir yaklaşımın bir çıktısı olup, ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmasına, barış ve istikrara

katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Afrika kıtasıyla olan ikili ilişkilerin yanı sıra, eşit ortaklık ve karşılıklı faydalar temelinde geliştirilmektedir.

Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkilerin güçlenmesinin en somut göstergelerinden biri, ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve ticaret rakamlarının katlanarak artmasıdır. Türkiye'nin Afrika kıtasıyla toplam ticareti 2003 yılında 5.4 milyar dolardan 2021 yılının sonuna gelindiğinde 34.5 milyar dolara yükselmiştir. Türk inşaat şirketlerinin gerçekleştirdiği projelerin hacmi Afrika'da hızla artarak 77.8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin 45 Afrika ülkesi ile iş konseyi bulunmaktadır, bunlardan 40'ı SSA ülkeleridir. COVID-19 pandemi koşullarında 2020'de işlem hacmini sürdürmek dikkate değer bir başarıdır.

Afrika Birliği ile olan ilişkilerinin yanı sıra, Türkiye'nin Afrika Birliği ile ilişkileri de güçlenmektedir. Türkiye, 2005 yılında Afrika Birliği'ne gözlemci üye oldu ve 2008'de yapılan Zirve'de kıtaya stratejik ortak olarak ilan edildi. İlişkiler, İstanbul'da 18-21 Ağustos tarihleri arasında gerçekleştirilen Birinci Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde sürdürülebilir bir mekanizmaya ulaşmıştır. Türkiye ve Afrika, 19-21 Kasım 2014 tarihleri arasında gerçekleştirilen İkinci Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde "2015-2019 Ortak Uygulama Planı" ile kabul edilen beş yıllık bir programla çeşitli alanlarda eş zamanlı projeleri başlatma kararı almıştır. Bu bağlamda, ticaret, yatırım, eğitim, kültür, barış ve güvenlik ilişkilerinin geliştirilmesi, teknoloji transferi, kırsal tarım ve ekonomi, enerji ve ulaştırma gibi alanlarda Afrika ülkelerinin önceliklerine göre projeler uygulanmıştır. Türkiye ayrıca her beş yılda bir düzenlenen Zirve toplantılarında Afrika Birliği ile "Bakanlar İnceleme Konferansları" düzenleme kararı almıştır. İstanbul'da 11-12 Şubat 2018 tarihleri arasında düzenlenen 2. Türkiye-Afrika Birliği Bakanlar İnceleme Konferansı, Türkiye-Afrika Ortaklığı'nın tüm yönlerini ele almak için iyi bir fırsat olmuştur. 2021'de gerçekleştirilen 3. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Zirve'nin AU ve kıtasal ülkelerle ilişkilerimizde yeni bir aşamayı işaret edeceğine inancını ifade etmiştir.

AU, Türkiye ile olan ilişkilerini ve stratejik ortaklığını 2063 Gündemi'nde güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, Türkiye ve AU, Afrika ülkelerinin kapsayıcı büyüme ve sürdürülebilir kalkınma temelinde ortaklıklar geliştirmek için AU 2063 Gündemi yanında BM'nin 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne önem vermektedirler.

3.2. Ticari İlişkilerin Gelişme Eğilimi

Türkiye'nin Afrika girişimi kapsamında, 2003 yılında uygulamaya konulan "Afrika ile Ticari ve Ekonomik İlişkilerin Geliştirilmesi Stratejisi", kıtadaki ülkelerle ekonomik bağları güçlendirmeye yönelik başarılı bir adımdır. 2008'deki işbirliği zirvesini takiben, strateji büyükelçiliklerin açılmasını, ticaret danışmanlarını, yeni kurulan TİKA (Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı) ofislerini ve Türk Hava Yolları tarafından başlatılan direkt uçuşları büyük ölçüde desteklemiştir.

2012'de 7 milyar dolar olan Türkiye lehine olan ticaret dengesi, 2013'te 8 milyar dolara yükselmiştir. Devam eden siyasi gerilimlere rağmen, 2012'de ticaret ortağı olan Mısır, 5.1 milyar dolarlık ticaret hacmiyle Türkiye'nin Afrika'daki en büyük ticari ortağı haline gelmiştir.

Tablo 3.1. Türkiye'nin Afrika ile Dış Ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	İhracat/İthalat Kapsama Oranı (%)
1996	1.164.604	1.993.965	3.158.569	-829.361	58.4
1997	1.233.200	1.993.200	3.226.400	-760	61.8
1998	1.812.100	1.758.700	3.570.800	53.400	103

1999	1.655.400	1.687.700	3.343.100	-32.300	0.98
2000	1.372.700	2.714.000	4.086.700	-1.341.300	5.05
2001	1.520.700	2.818.500	4.339.200	-1.297.800	0.53
2002	1.681.700	2.645.600	4.327.300	-963.900	0.63
2003	1.838.800	3.311.800	5.150.600	-1.473.000	0.55
2004	2.949.300	4.778.600	7.727.900	-1.829.300	0.61
2005	3.631.247	3.216.471	6.847.718	4.14.776	1.12
2006	4.565.791	3.910.081	8.475.872	6.55.710	1.16
2007	5.976.343	5.106.537	11.082.880	8.69.806	1.17
2008	9.062.603	5.596.476	14.659.079	3.466.127	1.61
2009	10.154.642	3.937.892	14.092.534	6.216.750	25.7
2010	9.283.066	4.824.007	14.107.073	4.459.059	1.92
2011	10.333.821	6.766.713	17.100.534	3.567.108	1.52
2012	13.356.851	5.921.797	19.278.648	7.435.054	22.55

2013	14.145.543	6.031.116	20.176.659	8.114.427	23.45
2014	13.754.398	5.937.961	19.692.359	7.816.437	2.31
2015	13.131.155	5.325.316	18.456.471	7.805.839	2.46
2016	11.903.389	5.404.555	17.307.944	6.498.834	2.20
2017	12.237.301	7.182.089	19.419.390	5.055.212	1.70
2018	15.088.949	7.137.423	22.226.372	7.951.526	2.11
2019	16.623.201	5.820.748	22.443.949	10.802.453	2.85
2020	15.243.750	7.304.590	22.548.340	7.939.160	2.08
2021	21.211.922	8.232.594	29.444.516	12.979.328	2.57
2022	24.035.422	9.510.503	33.545.925	14.524.919	2.52

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>

Tablo 3.1'deki veriler, 1996-2004 yılları arasında, 1998 hariç olmak üzere, Türkiye'nin ticaret dengesinin her zaman bir açık verdiğini göstermektedir. Bu durumun temel nedeni, Türkiye'nin o dönemde yaşadığı mali krizdir. Ancak, 2004'ten 2022'ye kadar sürekli bir ticaret fazlası gözlemlenmiştir. Bu artış istikrarlı bir şekilde devam etmiştir. Gerçekten de, 2022'deki ticaret fazlası, 2012'dekinin yaklaşık iki katıdır.

Verilere göre, Türkiye'nin Afrika ile dış ticaret hacmi, 1996'da 3 milyar dolar iken, 2004'te 7.7 milyar dolara yükselmiştir. Özellikle Türkiye'nin yaşadığı krizlerin ardından bu ivme artmıştır. Sonuç olarak, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaret hacmi 2006'da yaklaşık olarak 8.5 milyar dolar olarak gözlemlenmiştir. Bu hacim daha sonra 2018-2019'da 22 milyar dolara yükselmiş ve 2022'de 30 milyar doları aşmıştır.

Bu önemli gelişmenin birkaç nedeni bulunmaktadır. Pandeminin sona ermesini takiben ülkeler arasında ertelenen satışların ve harcamaların canlanması, Ankara hükümetinin Afrika kıtasına yeniden yatırım yapması gibi faktörler rol oynamıştır. Özellikle son beş yılda, ticaret fazlasının Türkiye lehine artmasıyla birlikte, ihracatı ithalatı kapsama oranında belirgin bir artış gözlenmiştir. Bu durum, Türkiye'nin Afrika ile ticaret ilişkilerinde daha sağlıklı bir denge sağladığını ve böylece bölgenin ekonomisinde Türkiye'nin pozisyonunun güçlendiğini göstermektedir.

3.3. Türkiye'nin Afrika Ülke Gruplarıyla Dış Ticareti

Türkiye ile Afrika arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilere bakıldığında, Türkiye'nin her zaman bir ticaret fazlasına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Artan ticarete dikkat çeken bir nokta, kültürel ve tarihi bağlara sahip olan ve geleneksel pazarları arasında yer alan Kuzey Afrika ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerin, Sahraaltı Afrika (SSA) ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilere göre daha yavaş gelişmiş olmasıdır. Son beş yılda, Türkiye'nin SSA ülkeleriyle olan ticaret hacmi, 2000 yılında 742 milyon dolar olan seviyeden 2004 yılında 2.3 milyar dolara yükselerek %211 artmıştır. Özellikle 2004 yılında ivme kazanan bu artış, ticaret hacminde %70'e varan bir büyüme getirmiştir. Kuzey Afrika ülkelerinin önemli bir payına sahip olmasına rağmen, Türkiye SSA ülkeleriyle ticari ilişkilerini hızla geliştirmiştir. Örneğin, 2000 ile 2004 arasında Kuzey Afrika ülkeleriyle ticaret %62 artarken, aynı dönemde SSA ülkeleriyle yapılan ticaret %211 artmıştır. Türkiye'nin SSA ülkeleriyle ticari ilişkilerindeki hızlı artışın bir sonucu olarak, bu ülkelerin Afrika ticaretindeki payı 1999 yılında %18 iken, 2004 yılında %30'a yükselmiş ve Kuzey Afrika ülkelerinin payı %82'den %70'e düşmüştür.

Tablo 3.2. Türkiye'nin Afrika'ya Yaptığı İhracat (Bin Dolar)

Yıl	Kuzey Afrika Ülkeleri İhracat Payı (1000 \$)	SSA Ülkeleri İhracat Payı (1000 \$)
1996	991.085	173.519
2000	1.087.400	285.327
2005	2.544.398	1.086.849
2010	7.025.168	2.257.898
2015	8.918.833	4.212.322
2016	8.069.446	3.833.943
2017	7.918.462	4.318.839
2018	9.915.077	5.173.872
2019	10.828.878	5.794.323
2020	9.214.728	6.029.472
2021	13.336.357	7.875.566
2022	14.158.805	9.876.617

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>

Tablo 3.2'den görülebileceği gibi, özellikle 2010'dan itibaren ihracat önemli ölçüde artmış, Kuzey Afrika ülkeleri hem ihracat hem de ithalat açısından Türkiye ile Afrika arasındaki ticaretin önemli bir parçasını oluşturmuştur. Türkiye'nin Afrika'ya yaptığı ihracattaki değişim, küresel trendle benzerlik göstermektedir. Türkiye'nin 2013 yılında 14.1 milyar dolar ile zirve yapan Afrika'ya ihracatı, 2015-2016 yıllarında düşüş göstermiş, ancak 2017'de belirli bir artışla 11.7 milyar dolara ulaşmıştır. 2017 yılında Türkiye'nin Afrika'ya ihracatı bir önceki yıla göre %2.3 artmıştır. Bu dönemde, Kuzey Afrika'ya yapılan ihracat %15 azalırken, Sahraaltı Afrika'ya yapılan ihracat %14 artmıştır. 2019 yılında Türkiye'nin Afrika'ya (hem kuzey hem de SSA ülkelerine) yaptığı ihracat 14 milyar dolara ulaşmıştır. Kuzey Afrika ülkeleri, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yaptığı ihracatın büyük bir kısmını oluşturuyor. Rakamlar, Türkiye'nin Afrika ülkelerine yaptığı ihracatın toplam ihracattaki payının arttığını göstermektedir. Son yıllarda, Kuzey Afrika ülkelerinin toplam ihracattaki payı yaklaşık %6 iken, diğer grup ülkelerin payı %4'e yaklaşmaktadır. Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, SSA ülkelerine yapılan ihracatın artmasıdır. Bu durumda önemli bir faktör, son yıllarda başarılı bir şekilde yürütülen kamu diplomasisidir.

Tablo 3.3. Türkiye'nin Afrika'dan Yaptığı İthalatlar

Yıl	Kuzey Afrika Ülkeleri İthalat Payı (1000 \$)	SSA Ülkeleri İthalat Payı (1000 \$)
1996	1.618.435	375.530
2000	2.257.119	457.101
2005	1.584.201	1.632.270

2010	3.098.091	1.725.916
2015	3.173.401	2.151.915
2016	3.252.568	2.151.987
2017	4.203.460	2.978.629
2018	4.685.547	2.451.876
2019	4.009.992	1.810.756
2020	4.752.264	2.552.326
2021	5.417.703	2.814.891
2022	6.099.320	3.411.183

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>

Tablo 3.3'ten görülebileceği gibi, 2010-2022 yılları arasında Türkiye'nin Afrika'dan yaptığı ithalatlarda istikrarlı bir artış yaşanmıştır. Bu ithalatın önemli bir kısmı Kuzey Afrika ülkelerinden gelmektedir. Toplam ithalat içindeki orana bakıldığında, Kuzey Afrika'nın payı artarken, Sahraaltı Afrika'nın payı düşmektedir. Özellikle 2022 yılında, Kuzey Afrika ülkelerinden yapılan ithalatın payı %1.6 iken, SSA ülkelerinden yapılan ithalatın payı %0.9 olarak görülmektedir. Bu, Türkiye'nin Afrika'dan yapılan ithalatında Kuzey Afrika ülkelerinin daha büyük bir rol oynadığını göstermektedir.

Mısır yeniden Türkiye'nin Afrika ülkelerinden ithalatında birinci sırada yer

alıyor ve toplamın %27.83'ünü oluşturuyor. Onu Güney Afrika, Fas, Cezayir, Fildişi Sahili, Libya, Tunus, Nijerya, Mozambik ve Gana izliyor. Ülke bazında elde edilen ekonomik veriler incelendiğinde, dış ticaret işlemlerinin çok büyük bir kısmının Mısır, Fas, Libya, Cezayir ve Tunus gibi Kuzey Afrika ülkeleriyle gerçekleştirildiği açıktır.

3.4. Türkiye'nin Afrika ile Dış Ticaretinde Başlıca Ürünler

Türkiye'nin Afrika'ya ihracatında, demir ve çelik ürünleri 1.8 milyar dolarla ilk sırayı alırken, bunu 1.5 milyar dolarla makine ve mekanik ürünler takip etmektedir. Diğer yandan, 2017 yılında, ince kaplama metaller, değerli taşlar, kıymetli metaller, yakıtlar ve petrol ürünleri ürün gruplarının ön plana çıktığı görülmüştür, bu arada buğday unu ve makarna gibi gıda ürünleri de belirgin hale gelmiştir. İhracatın önemli bir kısmının yüksek katma değerli ürünler olduğu gözlemlenmektedir. Gerçekten de, ihracattaki önemli bir yer tutan mineral yakıtlar ve yağlar, Türkiye'nin ithal ettiği ham petrolün bir kısmını işlediğini ve Afrika ülkelerine ihraç ettiğini göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika'dan yaptığı ithalatlarda, en önemli ürünler 27 HS kodu altında sınıflandırılan mineral yakıtlar, damıtma ürünleri ve mineral yağlardır. Bu ürünlerin ithalatı, 2017'de 2 milyar dolar olan seviyeden 2020'de 1.7 milyar dolara düştüğü görülmektedir. Bu düşüşün nedeni COVID-19 pandemisine bağlanabilir. 2020'de en yüksek ithalat, 1.8 milyar dolar ile inciler ve değerli taşlara aitti. Diğer önemli ithal edilen ürünler arasında plastik ve plastik ürünler 368 milyon dolar, kakao ve kakao ürünleri 3 milyon dolar, demir ve çelik 245 milyon dolar, alüminyum ve alüminyum ürünleri 107 milyon dolar, makine ve elektrik cihazları 211 milyon dolar, değerli metallerin organik veya inorganik kimyasal bileşikleri 188 milyon dolar ve yağ tohumları ile bunların tıbbi ve endüstriyel ürünleri 232 milyon dolar bulunmaktadır.

3.5. Afrika ile Ticaretin Sektörel Boyutu

3.5.1. Tarım Sektörü

Türkiye'nin Afrika ile dış ticaretinin sektörel analizi yapıldığında, 2008-2020 yılları arasındaki tarım sektörünün durumu aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

Tablo 3.4. Tarım Sektörünün İhracat Değeri

Yıl	Tarımsal İhracat (1000 \$)	Pay (%)	Tarımsal İthalat (1000 \$)	Pay (%)	Dış Ticaret Dengesi (1000 \$)
2008	1.298.415	14.3	686.890	12.2	611.525
2009	1.229.278	12.1	607.805	15.4	621.473
2010	1.455.474	15.6	855.795	17.7	599.679
2011	1.874.665	18.1	938.750	13.8	935.915
2012	1.937.016	14.5	901.419	15.2	1.035.597
2013	2.217.696	15.6	1.011.393	16.7	1.206.303
2014	2.174.451	15.8	1,196,463	20.1	977.988
2015	2.048.510	15.6	1,315,563	24.7	732.947
2016	2.075.699	17.4	1,281,475	23.7	794.224
2017	2.258.913	18.4	1,388,510	19.3	870.403
2018	767.717	5.0	-	-	-

2019	1.010.987	6.0	1,144,171	1.9	-133.184
2020	1.332.661	8.9	1,115,984	15.2	1.332.549

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Tarim-111>

Tablo 3.4'e göre, tarım sektörünün ihracat değeri 2008'de 1.29 milyar dolar iken, 2017'de 2.26 milyar dolara yükseldi. Bu on yıllık dönemde ortalama olarak 1.86 milyar dolar oldu. Bu dönemde tarımsal ihracat %73 arttı. 2020 itibariyle, ihracattaki tarımsal ürünlerin payının yaklaşık %9 olduğu, ithalattaki payının ise %15 olduğu görülmektedir. Yıllara göre bakıldığında, Türkiye'nin bu sektörde sürekli olarak bir dış ticaret fazlası olduğu açıktır. Diğer yandan, Afrika'nın bu sektördeki ihracatındaki hızlı artış nedeniyle, uçurumun azaldığı görülmektedir.

Türkiye, Afrika'ya çeşitli tarım ürünleri ihraç etmektedir, bunlar arasında makarna, un, nişasta, tahıllar, şeker ve şekerli ürünler, bisküvi, margarin, maya, gübreler, kabartma tozu, tavuk etleri, tarım ilaçları, konserve ürünler, domates salçası, bitkisel yağ ve çeşitli tarım ürünleri bulunmaktadır. Diğer yandan, Türkiye, çikolata, mango, ananas, muz, kahve, papaya, fıstık, palmiye yağı, kuru meyveler, pamuk, tropikal keresteler, ham kauçuk ve kereste gibi ham veya yarı işlenmiş hammadde ve diğer tarım ürünlerini Afrika'dan ithal etmektedir.

3.5.2. Sanayi Sektörü

2014-2020 yılları arasında Türkiye'nin Afrika ile dış ticaretinin sektörel analizi yapıldığında, endüstri sektöründeki durum aşağıdaki tabloda özetlenmiştir:

Tablo 3.5. Sanayi Sektörünün İthalat ve İhracatı

Yıl	Sanayi İhracatı (1000 \$)	Sanayi İthalatı (1000 \$)	Dış Ticaret Dengesi (1000 \$)
2014	12.514.337	7.006.109	5.508.228
2015	11.900.454	4.455.375	7.445.079
2016	11.515.382	3.810.675	7.704.707
2017	10.750.025	5.008.579	5.741.446
2018	13.673.916	4.493.121	9.180.795
2019	15.413.168	4.458.389	10.954.779
2020	13.488.023	4.211.874	9.276.149

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Sanayi-114>

Tablo 3.5'e göre, 2014-2020 yılları arasında Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile endüstri sektöründe dış ticaretinde her zaman bir ticaret fazlası olduğu görülmektedir. Ancak, Türkiye'nin Afrika'ya endüstri ürünleri ihracatında belirgin bir sıçrama yapmadığı açıktır. 2014-2020 döneminde endüstriyel ihracat 10 milyar dolar ile 15 milyar dolar arasında dalgalanmıştır. Tarımsal sektördeki ticaret uçuşumunu dengeleyen eğilim, endüstri sektöründe görülmemektedir. Ayrıca, endüstri sektörünün Afrika'ya ihracattaki payının yaklaşık %90 civarında olduğu ifade edilebilir. Endüstri ürünlerinde, makine, demir ve çelik en üst sıradadır, bunları beyaz eşyalar ve demir-

beton, inşaat demiri, seramik cam ve benzeri ürünler izler.

3.6. Yapısal Dış Ticaret(Afrika-Türkiye İthalat-İhracat)

Aşağıdaki tablo, 2017 ve 2020 yılları arasındaki yapısal dış ticaretin rakamlarını ve oranlarını göstermektedir.

Tablo 3.6. Yapısal Dış Ticaret Rakamları ve Oranları(2017-2020)

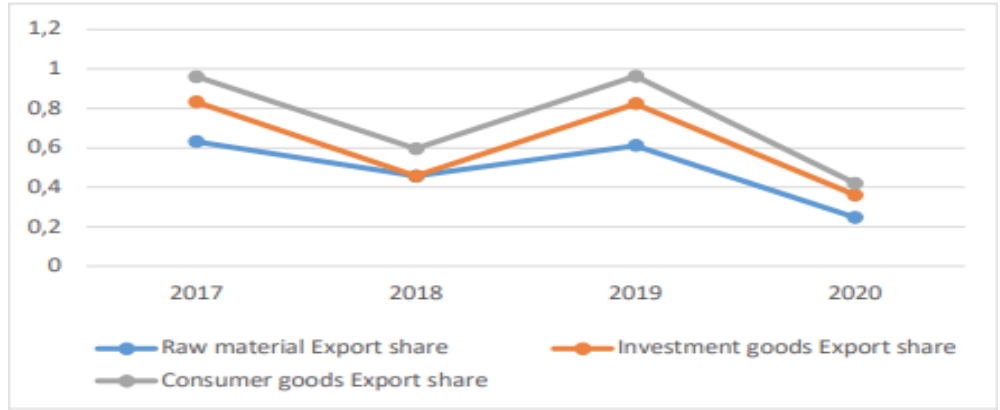
Mal Grubu	Yıl	İhracat Payı (%)	İthalat Payı (%)
Ham madde	2017	2.956.744	0,6
	2018	2.380.741	0,4
	2019	2.786.473	0,6
	2020	2.415.573	0,2
Yatırım (sermaye)	2017	943.462	0,2
Eşyalar	2018	1.070.175	0,2
	2019	970.258	0,2
	2020	1.116.684	0,1
Tüketim malları	2017	599.879	0,1

	2018	727.102	0,1
	2019	637.737	0,1
	2020	580.180	0,05

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>

2020'deki pandeminin etkisi nedeniyle yapısal dış ticaret, tüm mal grupları için göz ardı edilebilir. Ham madde ihracatına bakıldığında, ilgili ülkelerden Türkiye'ye yapılan ihracatın toplam ihracatın %60'ından 2017'de %45'e 2018'de düştüğü; ancak 2019'da yeniden %60 civarında olduğu görülmektedir. Yatırım malları ihracatı, yaklaşık %20 civarında gerçekleşmiştir (2020 hariç). Tüketim malları açısından bu oran, %12-13 aralığında gerçekleşmektedir. Başka bir deyişle, ilgili Afrika ülkelerinden Türkiye'ye yapılan en yüksek ihracat oranları sırasıyla ham maddeler, yatırım malları ve tüketim mallarıdır. Mal grupları ticaretinde toplam oranın neden %100'e ulaşmadığı, temel nedenin yarı mamul ürünler ve diğer ürünlerle ilgili veri eksikliğinden kaynaklandığıdır.

Örneğin, 2019 için bu kalan kısım yaklaşık olarak $1-(0,14+0,61+0,21)=\%4$ 'tür. 2017'den 2019'a kadar, Türkiye'den Afrika'ya ham madde ithalatı, toplam ihracatın %34'ünden %27'sine düşmüştür. Yatırım malları ithalatı, istikrarlı bir eğilimle %11-12 aralığında seyretmiştir. Tüketim mallarında ise %8'den %6'ya düşüş eğilimi gözlenmektedir (2020 hariç). İthalat mallarındaki istikrarlı oran, diğer mallar gruplarındaki azalmayla birlikte, yarı mamul malların ithalatının arttığını göstermektedir. Yukarıdaki tablo, hesaplamalara dayanarak, Afrika'nın Türkiye'den yarı mamul mallar satın aldığını, Türkiye'ye ise ham madde tedarikçisi olduğunu göstermektedir. 2017-2020 arasında, önemli kalemler arasında işlenmiş ve işlenmemiş ham petrol, pamuk, kahve, kakao ve muz bulunmaktadır. Diğer pazarlara göre bu ham maddeler, canlı bir pazarı temsil etmekte ve aynı zamanda Türk endüstrisine ucuz hammadde sunmaktadır.

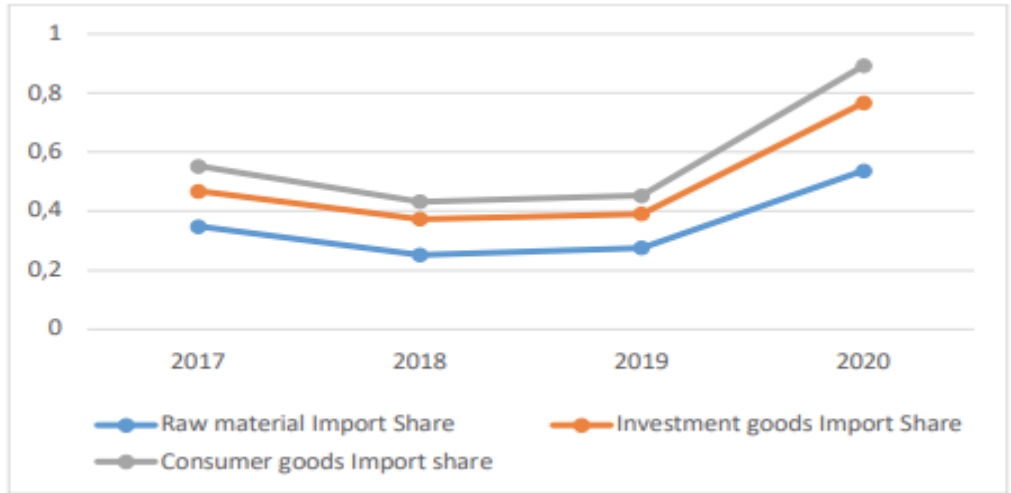

Şekil 3.1 Türkiye'nin Afrika'ya olan İhracatı(2017-2020)

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ihracat>

Şekil 3.1'de görüldüğü üzere, 2017-2020 döneminde Türkiye'nin Afrika'ya olan ihracatında ham maddelerin payı en yüksek oldu. Ham madde ihracatının oranı %24 iken, 2020'de %16'ya düştü ve istikrarlı bir şekilde devam etti.

2017 ile 2020 arasında, Türkiye'nin Afrika'dan ithalatında, 2019 yılı yine ham madde ürünlerinin payının en yüksek olduğu yıl oldu ve bu %51, yatırım malları %22 ve tüketici malları %12 olarak gerçekleşti.

Şekil 3.2 Afrika'nın Türkiye'ye olan İhracatı(2017-2020)

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Search/Search?text=ihracat>

Şekil 3.2'de Afrika'nın ihracatının çoğunun ham maddelerden oluştuğunu göstermektedir. Özellikle işlenmemiş ham maddeler: ham madde açısından zengin olmalarına rağmen, teknoloji ve endüstride güçlü olmadıkları görülüyor. Türkiye'nin

perspektifinden, mevcut konumu ve dinamizmi göz önüne alındığında, Afrika önemli bir pazar olarak öne çıkmaktadır.

3.7. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Kıtalar Arası Karşılaştırılması

Aşağıdaki tablo, Türkiye'nin toplam dış ticaret hacmi içinde her kıta ile olan ticaretinin oranını göstermektedir.

Tablo 3.7. Yapısal Dış Ticaret (Afrika'nın Türkiye'ye ihracatı ve Türkiye'den ithalatı)

Yıl	Afrika'nın Payı (%)	Avrupa'nın Payı (%)	Kuzey Amerika'nın Payı (%)	Asya'nın Payı (%)	Avustralya ve Güney Amerika'nın Payı (%)
2000	0,0005	57,04	9,09	25,33	0,0133
2001	0,0006	55,35	9,20	25,96	0,0122
2002	0,0005	57,54	8,01	24,84	0,0120
2003	0,0004	55,04	6,62	26,88	0,0126
2004	0,0005	57,49	6,42	29,41	0,0119
2005	3,60	53,98	5,83	32,86	0,0127
2006	3,77	52,11	5,50	34,36	0,0133
2007	0,40	51,21	4,89	37,05	0,0144

2008	4,39	46,58	5,45	40,99	0,0154
2009	5,80	47,24	5,39	39,49	0,0150
2010	4,71	45,69	5,84	40,88	0,0164
2011	4,55	44,77	6,07	40,58	0,0190
2012	4,96	41,42	5,59	45,29	0,0181
2013	4,78	41,36	4,86	41,13	0,0176
2014	4,72	41,38	5,06	39,59	0,0158
2015	5,06	42,88	5,25	40,07	0,0158
2016	4,92	44,31	5,49	39,55	0,0171
2017	0,48	42,72	5,91	39,01	0,0217
2018	5,44	42,63	5,86	56,79	0,0212
2019	5,74	41,42	5,55	48,79	0,0178
2020	5,76	51,99	6,92	33,03	0,0328
2021	5,93	51,28	6,17	28,18	0,0275

2022	4,88	5,19	5,72	27,99	0,0260
------	------	------	------	-------	--------

Kaynak: <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret-104>

Tablo 3.7, Afrika'nın toplam dış ticaret hacmi içindeki payının giderek arttığını göstermektedir ve bu oranın 2022 itibariyle yaklaşık olarak %5'e ulaştığı görülmektedir. 2000-2019 döneminde Avrupa ile dış ticarete bir düşüş gözlemlenmiş ve bu oran %57'den %41'e gerilemiştir. Bunun nedeni olarak, Türkiye'nin AB ülkeleriyle güvenlik, stratejik ve siyasi konularda farklı yaklaşımları benimsemesi ve Asya'nın dünya üretim merkezi olarak yükselmesi gösterilebilir. Ayrıca, farklı konularda Rusya ile gelişen iş birliği de bu eğilimi desteklemiştir. Ancak, pandemi sonrası dönemde, Avrupa ile olan dış ticaret yeniden %50'nin üzerine çıkmış ve bu konumunu korumuştur. Rusya ve Ukrayna arasındaki savaşın etkisi nedeniyle Asya ile dış ticaret hacminin daralması, bu artışın bir nedeni olarak gösterilebilir. Asya ülkelerinin payı 2018-2019 döneminde artmasına rağmen (%48 2019'da), pandemi sonrası Avrupa, savaşın etkisiyle tekrar Asya'nın yerini almıştır. Tablo, Kuzey Amerika, Güney Amerika ve Avustralya gibi diğer kıtaların payında önemli bir değişiklik olmadığını göstermektedir.

Türkiye'nin Afrika ile olan düşük dış ticaret oranı, Afrika'nın Türkiye'nin ekonomik büyümesine bu yönde katkıda bulunmasının zor olacağını işaret etmektedir. Özellikle 1980'lerden sonra ihracata dayalı büyüme odaklı bir ekonomik anlayış benimseyen Türkiye gibi ülkelerde, karşılıklı ticaret yapan ülke/ülke grupları ile dış ticaret paylarının artırılması gereklidir.

3.8. Türkiye-Afrika ilişkilerinin SWOT Analizi

3.8.1. Güçlü Yönler

İlk olarak, Türkiye tarım sektöründe karşılaştırmalı bir avantaja sahiptir ve tarıma dayalı endüstrilere sahip ülkeler arasında önemli bir konumda yer almaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan stratejik konumu, dış ticaret açısından büyük avantajlar sunmaktadır. Tüm bu avantajlar, Türkiye'yi önemli bir uluslararası pazar ve dünya genelindeki tüm ülkeler için

ekonomik bir ortak haline dönüştürebilir. Türkiye'nin bir diğer güçlü yönü, özellikle kıtadaki kuzey ülkeleriyle olan tarihsel köklü siyasi ve ekonomik ilişkileridir. Son yıllarda, bu ilişkiler önemli ölçüde gelişmiş ve gelişmeye devam etmektedir. Bu ülkelerde yatırım yapan Türk şirketleri kapsamlı destek almaktadır.

3.8.2. Zayıf Yönler

Türkiye'nin Afrika ülkeleri ile ticari ilişkilerindeki ana zayıflıklardan biri, çoğu eski sömürge olan Afrika ülkelerinin, ilişkilerini Türkiye ile kurup derinleştirmek için zaman alabilecek olmaları gerçeğindedir. Bu kıtanın neredeyse tüm ülkelerinin sömürge tarihi, yeni fırsatları ve avantajları tanıma karşısında algı eksikliği ve yerleşik alışkanlıklara yol açabilir. Bir diğer zayıflık, özellikle çoğunluğu Avrupa güçlerinin eski kolonileri olan birçok Afrika ülkesinde uygulanan korumacı politikalaradır. Bu durum, Türkiye'nin bir ihracatçı olarak Afrika pazarlarına girmeye çalışırken maliyet dezavantajı yaratmaktadır. Başka bir engel, Türkiye'de bu kıtaya ilişkin sınırlı tanıma ve anlayıştır. Sonuç olarak, Türk toplumunun zihninde Afrika'ya karşı negatif bir algı olabilir. Son olarak, Türkiye'nin Afrika'ya büyük ölçüde ara mallar ihraç etmesi, özellikle endüstrisinin gelişmemiş olduğu bu kıtaya mal satarken bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir.

3.8.3. Fırsatlar

Türkiye'nin Afrika'ya coğrafi yakınlığı, özellikle Afrika ülkelerinin tarımsal ve gıda ürünü ihtiyaçlarını karşılarken önemli bir fırsat sunmaktadır. İkinci olarak, sömürge tarihleri nedeniyle, çoğu Afrika ülkesi bugün daha güvenli ve eşitlikçi bir anlayışa sahip ekonomik güçlerle ortaklıklar kurmayı arzulamaktadır. Dolayısıyla, "kazan-kazan" yaklaşımıyla, Türkiye ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerini Afrika ülkeleriyle güçlendirip ekonomik bağlarını güçlendirebilir. Bu durumun da önemli bir fırsat olduğu söylenebilir. Başka bir fırsat, son yıllarda Afrika ülkelerinin sömürge güçlere olan bağımlılıklarının azalmasıdır. Bu durum sadece eski koloniciler için değil, Afrika'ya yatırım yapan diğer ülkeler ve firmalar için de fırsatlar yaratmaktadır. Son fırsat, Türkiye'de eğitim gören önemli sayıda Afrikalının varlığıdır. Bu kişilerin varlığı, Türkiye ve Afrika ülkeleri arasındaki ekonomik, sosyal ve siyasi ilişkilerin geleceği için gerçek bir avantaj olabilir. Yani, bu Afrikalıların Türkiye'ye ve potansiyeline aşina olması, kendi bölgelerinde Türk vatandaşlarıyla önemli ilişkileri

geliştirebilir ve iki taraf arasındaki genel ilişkileri güçlendirebilir.

3.8.4. Tehditler

Türkiye'nin Afrika'ya yönelik ticaret stratejisinin başlıca tehditlerinden biri, uluslararası ekonomik sistemin yeni etkin aktörlerinin kıtada artan ilgisidir. Bu aktörler, Afrika ülkeleriyle ticareti artırmak için çabalarını yoğunlaştırarak Türkiye'ye bölgede rakip olmaktadır. Türkiye, tarihsel olarak kıtayı "kazan-kazan" yaklaşımıyla domine eden geleneksel küresel güçlere karşı güçlü bir ekonomik ve siyasi alternatif olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye, sadece doğal kaynaklar ve değerli metaller sektörlerinde değil, aynı zamanda inşaat, endüstri ve hizmet sektörlerinde de kıtayı, Batı Afrika dahil olmak üzere, önemli adımlar atmıştır. Sonuç olarak, Türkiye bu alanlarda önemli projeler geliştirmiştir. Ayrıca, Türk ticaret hacmi doğu Afrika'nın önemli bir bölümünde belirgin bir şekilde artmaktadır. Bu noktada, Türkiye özellikle Sudan, Somali, Etiyopya ve Kenya da dahil olmak üzere birkaç Afrika ülkesinde Çin ve ABD'ye karşı güçlü bir rakip haline gelmiştir. Çin'in saldırgan tutumuna rağmen, Türkiye "Tek Kuşak, Bir Yol" girişimi çerçevesinde daha kapsamlı ve kalkınma odaklı bir ekonomi politikası benimsemiş, Sudan ve Somali ile sırasıyla 500 milyon dolar (6,2 milyar Türk Lirası) ve 300 milyon dolarlık anlaşmalara imza atmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'nin bölgeye artan ilgisi, küresel önemli imparatorluk güçleri arasında rahatsızlık yaratmaktadır. Bu durum, Türkiye-Afrika ticaret ilişkileri için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Son olarak, bazı Afrika ülkelerindeki iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlık, terörizm ve organize suçlar, ekonomik kalkınma ve dış ticareti engelleyen bariyerlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ülkeler, öncelikle coğrafi yakınlık, tarihsel-kültürel bağlar, ortak güvenlik ve stratejik bağlar gibi faktörlere sahip ülke grupları ile dış ticaret ilişkilerine girmeyi önceliklendirirler. Ayrıca, bu ilişkilerin zamanla çeşitlenip geliştiği ve uluslararası politikanın dinamik yapısı içinde ticaret ilişkilerini de etkilediği söylenebilir. Günümüzde Türkiye Cumhuriyeti ile Afrika ülkeleri arasındaki dış ticaret ilişkileri, bu çeşitlilik ve çok kutuplu bir uluslararası sistem tarafından getirilen gereksinimler nedeniyle giderek daha fazla önem kazanmakta, başka bir deyişle ikili ya da çoklu ilişkiler pekiştirilmiş olmakta ve hem siyasal hem ticari hem de bilimsel ve akademik alanlarda keşfedilmesi gereken bir potansiyel olarak görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti sömürge geçmişlerinin izlerinden kurtulmakta zorluk çeken Afrika ülkelerine yaklaşırken “*sömürmemiş beyaz*” imajını korumaya devam etmelidir. İlgisizlik olarak düşündüğümüz yıllarca Türkiye Cumhuriyeti’nin Afrika’dan uzak durması bir fırsata çevrilmelidir. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları nezdinde Afrika’ya yönelik olumsuz önyargılar kırılmalı, insanların zihinlerinde kara kıtaya ait açlık, sefalet vs. gibi menfi imgelere karşın bakirliği, doğası ve fırsatları gibi müspet imajların oluşması sağlanmalıdır. Sistemli ve kararlı bir program oluşturulup hayata geçirilerek, Türkiye Cumhuriyeti Afrika sathında arzu edildiği gibi tanıtılmalı, eşitler arası bir ilişki kurulmaya çalışılmalıdır.

Ticari ilişkilerin artması için seyahat kolaylıkları sağlanmalıdır. Bu konuda THY’nin birçok ülkeye gidiyor olması kilit taşı konumunda bir öneme haizdir. Bu ulaşım ve karşılıklı etkileşim turizm ve diplomasi ile sınırlı kalmamalı yine iş insanları için vize kolaylığı ve vergi muafiyetleri titiz davranılmak suretiyle uygulanabilir.

Diplomatik ilişkilerin canlı tutulması için Afrika’da Türkiye Cumhuriyeti’nin diplomatik misyonlarının hayati rolü devam etmektedir. Bu vecihle politik ilişkilerin daha da geliştirilmesi, bilimsel, turistik ve ticari ilişkilerin sağlıklı ve sürdürülebilir bir şekilde devam ettirilebilmesi açısından diplomatik görevli sayısı ve çeşitliliği (ataşelikler) arttırılmalı ve görevlendirme öncesinde Afrika hakkında her konuda ciddi eğitimden geçirilmelidir. Türkiye’de bulunan Afrika ülkelerine ait diplomatik misyon binalarının ilgili ülke ödeyemediği durumlarda kiralarının belli bir süre olmak kaydıyla TİKA tarafından ödenmesi uygulanmasına devam edilmelidir.

Bu ilişkiler geliştirilmeye ve sağlamlaştırılmaya gayret ederken, Türkiye Cumhuriyeti iç ve dış dengeleri gözeterek, nicel verilerin ışığında yapılan planlarla, hoşgörü ve yardım sınırlarını iyi belirlemelidir. Seyahat kolaylıkları, öğrenci kabulleri gibi uygulamalarda titiz davranmalı, bahsedilen uygulamaların Afrika'dan gelebilecek fütursuz göçe sebep olması engellenmelidir. Afrikalıların kıtanın güvensiz ve adaletsiz ortamından kaçarak müreffeh ülkelerde yaşamak istedikleri su götürmez gerçektir. Buradan hareketle, , Afrikalıların içerisinde hem kıtanın gelişimine katkı sağlama hem de ülkelerinde Türkiye'nin gönül elçisi olma potansiyeli barındıran öğrenciler Türk Maarif Vakfı ve bakanlıklara bağlı diğer uluslararası kuruluşların gayretiyle belirlenmeli ve desteklenmelidir. Değilse bu kolaylıkların suiistimal edilerek Türkiye'nin asayişi, ekonomisi ve nüfus dengesini bozmasına izin verilmemelidir. Gerek basından gerekse de resmi kaynaklardan takip edilebileceği gibi bu tarz vize ve oturma kolaylıkları ile dünyanın birçok noktasında olduğu gibi Afrika merkezli kontrolsüz göç politikaları nedeniyle gittikleri ülkelerde gettolar oluşturan, yükselen suç oranlarına neden olan ve ev sahibi ülkenin vatandaşlarının huzur ve güvenliklerine zarar veren kontrolsüz göçmenlerin varlığı da unutulmamalıdır. Yukarıda da ifade edildiği üzere önyargıları kırma ve ulusal refahı koruma dengesi iyi kurulmalı bunun için ilgili tüm kurum ve personelin koordinesi ile fizibilite çalışmaları yapılması son derece önemlidir.

Ayrıca ticari ilişkilerden oluşacak Türkiye Cumhuriyeti ve vatandaşlarının alacaklarının tahsil edileceği uygun ortamlarda doğru iletişim yöntemleriyle beyan edilmelidir. Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'ya yaptığı yardımların doğru ve insani bir durum olmasıyla beraber kurduğu ticari ilişkilerden doğacak alacaklarını alamadığı takdirde kendi kaynaklarını ciddi miktarda tüketceği sonunda gelecekte yardımları sekteye uğratabileceği hakikatiyle yüzleşecektir. Afrikalıların sömürge geçmişlerinde “beyaz efendileri” onlar adına karar vermekte iken şimdi kurdukları tüm ticari ilişkilerden oluşacak gelir ve giderleri kendi istekleri ile kabul ettiklerini bilmeleri gerekmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti, Afrika ile ilişkiler kurarken küresel güç olarak kabul edilen devletlerin gerisinde yarışa başlamaktadır. Bahsedilen ülkeler Afrika'da kendi alt yapısını kurmuşken Türkiye Cumhuriyeti bu açığı kapatarak yoluna devam etmek zorunda kalmıştır. Ancak açığı kapatmaya çalışırken bunu bir savaş olarak değil bir

işbirliği şeklinde yapılmalıdır. Öncelikle Türkiye Cumhuriyeti diğer devletlerin tecrübelerini iyi analiz etmeli, Afrika'nın kültürel kodlarını tahlil ederek daha önce yapılan hatalara düşmemeli, ayakları yere basan hem Türkiye Cumhuriyeti'nin hem de Afrika'nın yararına bir gelecek planı oluşturmalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin, Afrika'ya giriş yolu olarak yumuşak güç kullanmayı tercih etmesi takdire şayandır. Daha önce de vurgulandığı üzere uygulanan eğitim faaliyetleri bu kapsamda önemli ve önceliklidir. Bu faaliyetler, gerek Türkiye'ye öğrenci kabul ederek gerekse de Maarif Vakfı aracılığıyla Afrika'da okullar açarak yapılmaktadır. Türk Diyanet Vakfı'nın lisans ve orta eğitim düzeyinde ilahiyat eğitimi için verdiği çabalar unutulmamalıdır. Türkiye Cumhuriyeti'nin Afrika'daki varlığı ve devamlılığı Türkçe konuşan Afrikalı gençlerle sağlanabilir.

Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti daha fazla Afrikalı öğrenci kabul etmeli, üniversitelerde Afrika kürsüleri oluşturulmalı, kıtayı bütün olarak ele almanın yanında bölgesel (kuzey, orta vb.) olarak da irdelemekten kaçınmamalıdır. Afrika yerel dillerine ilgi göstererek Afrika literatürü oluşturmalı, Afrika'nın kültürel atlasını çıkarma çalışması yapılmalıdır. Türkiye Cumhuriyeti devlet olarak Afrika'ya ilgi duyan araştırmacılardan desteğini esirgememelidir. Uzaklık, barınma, temel ihtiyaç maliyetlerinin yüksek olması birçok araştırmacıyı Afrika'dan uzak tutmaktadır. Uygun yardımlar sayesinde yapılacak araştırmalar neticesinde Türkiye Cumhuriyeti hatırı sayılır bir akademik kaynağa sahip olabilecektir.

Türk Maarif Vakfı'nın okullarının sayısı başlangıç aşamasında olsa dahi, yukarıda da ifade edildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti'nin yatırımlarına geç başladığı için yeterli görünmemektedir. Bu nedenle anılan vakıf okul sayısını artırma vizyonunu terk etmemelidir. Yalnız bunu yaparken sadece nicel verilere odaklanmamalı esas olarak niteliği öne çıkararak plan yapılmalıdır. Görev verilecek öğretmenlerin eğitimi ciddiye alınmalıdır. Okul açılacak yerdeki resmi dili bilmeyenlere vazife verilmemeli ya da resmi dili hakkında yeterli eğitim verilerek gönderilmelidir. Öğretmenler, çalışacağı ülkedeki dini hassasiyetler, kabile durumları, kültürel olarak hoş ve abes davranışlar hakkında azami bilgiye sahip olması için eğitimlerden geçirilmelidir. Halkla ilişkiler ve iletişim becerileri yüksek olan adaylar tercih edilmelidir. Okul personeli yarı diplomatik konumlarından dolayı Türkiye

Cumhuriyeti'nin "*şefkat eli*" misyonunu üstlenmeli, bulunduğu ülkedeki yaşamı zorunluluk olarak görmemeli, gönüllü olarak göreve yapma bilincinde olmalıdır.

Eğitim konusunu neticelendirirken Türkiye Cumhuriyeti Harp Okulları ve Polis Akademisi'ne Afrikalı öğrenci kabullerini devam ettirmesi gerekliliğine değinmeden geçilmemelidir. Afrika ülkelerinin talepleri ve Türkiye Cumhuriyeti kendi şartlarını değerlendirerek kabul edilen öğrenci sayısı arttırılabilir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti tarafından Somali'de kurulan ve idame ettirilen Kara Harp Okulu örneğinden hareketle talep eden başka Afrika ülkeleri de olması durumunda da bu fırsat kaçırılmamalıdır.

Son olarak kurulan ticari ilişkilerde hedef ülkenin kaynak ve ihtiyaçları profesyonel olarak analiz edilmeli, ürünlerin öncelikleri belirlenmelidir. Bu sayede zaman ve efor kaybı yaşanmadan daha istikrarlı bağlar temin edilebilir. Afrika'nın büyüklüğü ve birçok yerinde devlet kültürü yeteri kadar yerleşemediğinden dolayı şehir planlamacılığı eksikliğinden kaynaklanan boşluğu Türkiye Cumhuriyeti'nin altyapı yatırımları ile kapatması her iki tarafında yararına olacak bir durumdur. Rüştünü dünyada kanıtlamış Türk inşaat şirketlerinin hastane, yol, liman, elektrik santralleri vb. büyük projelere istekli olması sağlanmalıdır. Bu yatırımlar, Türkiye Cumhuriyeti'ne büyük gelir getirmenin yanında inşa edildiği ülkedeki halkın refahını yükseltme görevi görecektir. Örnek vermek gerekirse; Sudan'da Türkiye Cumhuriyeti tarafından kurulup işletilen hastanenin ilişkilere ve bölge halkının refahına sağladığı katkı yeterli olacaktır. Ayrıca altyapı sorunlarından kaynaklanabilecek zaman, kaynak ve maliyet gibi olumsuz dışsallıkları en asgariye indirerek ticaretin daha kolay, iki taraf için daha karlı ve daha uzun süreli olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Abdurahmanlı, E., & Bağış, E. (2021). Diploması Tanımı ve Uluslararası Konjonktürde Mevcut olan Diploması Türleri. Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 3(1), 140-160.

Ataman, M., & Öztürk, M. (2016). Uluslararası Örgütlerin Devlet-İçi Çatışmalara Müdahale Edip Etmemesini Belirleyen Faktörler. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi (2), 103-135.

Baharçiçek, A., & İnan, C. E. (2013). Dış Politika'nın Belirlenmesinde Ulusal Güvenlik Algısının Rolü. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 4(1), 101-120.

Bakan, S., & Şahin, S. (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü Ve Yeni Tehditler. The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences, 4(2), 135-152. <https://doi.org/10.34137/jilses.470686>

Çalışkan, A. (2023). Türkiye'de 1960 Sonrası Uygulanan Sanayileşme Stratejilerinin Dış Ticaret Üzerine Etkileri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi, 7(1), 67-83. <https://doi.org/10.31200/makuubd.1136766>

Çetin, T. ve F. Oğuz (2011), "Türkiye'de Düzenlemenin Siyasi Ekonomisi", <http://www.springer.com/la/book/9781441977496#aboutBook>

Daban, C. (2017). Uluslararası İlişkilerde Teorik Tartışmaların Yönteme Etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(27), 190-227

Daban, C. (2021). 21. Yüzyılda Türkiye'nin Afrika Ülkeleri İle Siyasi Ve Diplomatik İlişkileri. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 21(3), 925-944. <https://doi.org/10.11616/asbi.961224>

Doğangün Yasa, B. (2017). İktisat Düşüncesinde Devlet Müdahaleciliği Kuramının Evrimi. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 281-298. <https://doi.org/10.18506/anemon.310155>

Eren, E. (2021). Geleneksel Diplomasiden Modern Diplomasiye Diplomasinin Tarihsel Evrimi. Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi, 1(1), 32-55.

Euronews, IMF verileri güncellendi: Türkiye dünyanın kaçınıcı büyük ekonomisi?, <https://tr.euronews.com/2022/11/22/imf-verileri-guncelledi-turkiye-2021-ve-2022de-dunyanin-en-buyuk-20-ekonomisi> , Erişim Tarihi: 22.11.2022

Eyryce Tepeciklioğlu, E., Tepeciklioğlu, A. O., & Aydoğan Ünal, B. (2018). Türkiye'nin Sahra-Altı Afrika'da Yürüttüğü Kamu Diplomasisi Faaliyetleri. Ege Academic Review, 18(4), 605-618.

Güçlü, Y. (2003). Yabancı Sermaye Çekimi Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmaları, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı VIII

Güzel, E. (2023). Timbuktu'ya İlmî Ve Kültürel Açıdan Bakmak. Africana, <https://doi.org/10.58851/africana.1212196>

İienstitü, Ekonomi Nedir? Temel Kavramları Nelerdir?, <https://www.iienstitu.com/blog/ekonomi-nedir>, Erişim Tarihi:23 Mart 2020

Kalkan, Y. (2017). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Realist Teorinin Gelişimi, Yüksek Lisans Tezi, 8-20

Kocabıyık, H. (2019). Değişen Diploması Anlayışı, Kamu Diplomasısı Ve Türkiye Avrasya Etüdleri, 55(1), 163-196.

Kurtuluş, B. (2014). 21. Yüzyılda Değişen Kamu Diplomasisi Anlayışının Türk Dış Politikasına Yansıması, Doktora Tezi

Kutlu, E. (2023). Uluslararası İlişkiler Disiplininin Evrimine Genel Bir Bakış. İzmir Sosyal Bilimler Dergisi, 5(2), 67-76. <https://doi.org/10.47899/ijss.1288688>

Maps of World (2015), <https://www.mapsofworld.com/africa-political-map.htm>

MINJUSTICE (2015), “2014 Yılında Kamerun’da İnsan Haklarına İlişkin Adalet Bakanlığı Raporu https://www.minjustice.gov.cm/pdf_download/droit_Homme/English/Rapport_Minjustice_2014_Ang.pdf

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi, 2024. Türkiye-Afrika İlişkilerinde Güçlenen Bağlar, <https://orsam.org.tr/tr/turkiye-afrika-iliskilerinde-guclenen-baglar/>

Özel, C. (2018). Yumuşak Güce Bütünsel Bakış. Güvenlik Bilimleri Dergisi, 7(1), 1-27. <https://doi.org/10.28956/gbd.422722>

Öztürk, M., & İnan, Ş. (2014). İktisadi Sistemlerde Bölüşüm Sorunu: Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Ortaklık Ekonomisi. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 5(2), 24-55.

Sezgin, Ş. (2005). Politika Ve Ekonomi İlişkisinde Teorik Yaklaşımlar. Journal of Management and Economics Research, 3(4), 133-156.

Söğütü, G. (2021). Orakçı, S. Türkiye Afrika İlişkileri: Tarihi Süreç, Yaklaşımlar ve Beklentiler, İstanbul: Pelikan Basım, 2018, 261 s. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 9(1), 259-262.

Tarlanoğlu, O. (2024). Türkiye’nin Afrika Politikasının Kamu Diplomasisi ve Sivil Toplum Kuruluşları Çerçevesinde İncelenmesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi(79), 1-23. <https://doi.org/10.51290/dpusbe.1300317>

Toprak, S. (2012). Osmanlı Yönetiminde Kuzey Afrika: Garp Ocakları. Türkiyat Mecmuası, 22(1), 223-237. <https://doi.org/10.18345/tm.02790>

Türk- Asya Statik Araştırmalar Merkezi (TASAM), 2011. https://tasam.org/tr-TR/Icerik/2390/gelecegin_dunyasinda_afrikanin_onemi_ve_turkiye_ile_iliskileri

Türkiye Cumhuriyet, Cumhurbaşkanlığı, 2019. Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi <https://www.tccb.gov.tr/ozeldosyalar/turkiye-afrika/zirve/>

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı (MFA), 2014. Faaliyet Raporu 2013 https://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2014_mali_rapor.pdf

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, 2022. Türkiye- Afrika İlişkiler, <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-afrika-iliskileri.tr.mfa>

Türkiye İstatistik Kurumu, 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Dis-Ticaret>

Uysal, Elif (2022). Din, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika Üzerine Kavramsal Bir Çerçeve, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 85-99.

Yeşilmen, G. (2017). 19. Yüzyıl Osmanlı-Fas İlişkilerine Dair 1850 ve 1859 Tarihli İki Layiha. Medeniyet Ve Toplum Dergisi, 1(2), 105-128.

Yıldırım, L. (2013). Dış Politikada Yumuşak Güç Ve Seçili Örnek Hindistan. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(3), 189-204.